

Käyttätymistieteellinen tutkimuskatsaus

Käyttätymistieteellinen tutkimuskatsaus on valtioneuvoston kanslian *Käyttätymistieteellinen ennakointi ja tieto tulevaisuuden hallinnossa* (Kettu)-hankkeen koordinoima tietokooste, jossa on uusimpia tutkimustuloksia maailmalta ja Suomesta tiivistettyinä valmistelijoiden ja päätöksentekijöiden käyttöön.

Käyttätymistieteellisten tutkimuskatsausten valmisteluun osallistuu kahdeksan tutkijaa/tutkimusryhmää yliopistoista ja ammattikorkeakouluista eri puolilta Suomea. Kukin ryhmä tai tutkija toimii yhden osa-alueen keskeisten tutkimusten asiantuntijatahona. Tutkimuskatsaus ilmestyy neljä kertaa vuodessa, kolmen kuukauden välein.

Katsausta toteutetaan alkuvaiheessa kokeiluna aikavälillä syyskuu 2022–syyskuu 2023. Tutkimuskatsauksen jakelu on laajasti sähköpostilla aiheesta kiinnostuneille valtion- ja julkisen hallinnon toimijoille, asiantuntijoille ja tutkijoille jotka voivat ilmoittautua jakelulistalle. Tutkimuskatsaus on myös vapaasti saatavilla verkossa valtioneuvoston kanslian sivuilla vnk.fi/kayttaytymistieteellinen-toiminta.

Lisätietoja:

erityisasiantuntija Maarit Lassander
maarit.lassander@gov.fi

erityisasiantuntija Emmi Korkalainen
emmi.korkalainen@gov.fi

Sisältö

1	Käyttäytymistieteet osana julkista hallintoa	5
1.1	Epäonnistuneista käyttäytymismuutos- interventioista voidaan oppia paljon	5
1.2	Käyttäytymistieteellistä ajattelua voidaan käyttää systeemisen muutoksen mahdollistajana [3 artikkelia]	6
1.3	Mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa parantaa työhyvinvointia	7
1.4	Väärän tiedon levittämistä vastaan voidaan taistella "rokottamalla" ihmiset psykologisesti	8
2	Demokratian vahvistaminen: kuuleminen, osallisuus ja yhdenvertaisuus	10
2.1	Kansalaisten kokemustieto osana kokonaisvarautumisen tietopohjaa	10
2.2	Kansalaisfoorumi linkkinä edustuksellisen demokratian ja suoran kansalaisvaikuttamisen välillä	12
2.3	Sidosryhmien osallistamisen vähäisyys kansalaisaloitteperustaisessa lainvalmistelussa	13
2.4	Tulevaisuussuuntautunut lainvalmistelu	14
2.5	Kenen kansalaisyhteiskunta?	16
3	Käyttäytymistaloustiede	17
3.1	Älytermostaatit eivät tuo luvattuja energiansäästöjä	17
3.2	Perustulo lisäsi äänestysaktiivisuutta	18
3.3	Sosiaalisen median käyttö lisää mielenterveysongelmia	19
3.4	Hybridityömalli vähentää työntekijöiden poistumaa	20
3.5	Yritysten sosiaalisen vastuullisuuden korostaminen voi lisätä työntekijöiden huonoa käytöstä	21
4	Terveys ja hyvinvointi	23
4.1	Ohjaus ja taloudelliset kannustimet vaikuttavimpia keinoja kohderyhmästä riippumatta	23

4.2	Muutosta edistävät ympäristöt keskeisiä tupakoinnin lopettamisen tukemisessa	25
4.3	Odottavien äitien ja toimeenpanijoiden näkemysten huomiointi tärkeää interventioiden onnistumiselle	27
4.4	Kuusi lupaavaa käyttäytymismuutostekniikkaa synnytyksen jälkeisen tupakoimattomuuden ylläpitämisessä	28
4.5	Motivoiva haastattelu potentiaalinen keino tukea tupakoinnin lopettamista työympäristöissä.....	30
5	Lainsäädäntö ja oikeudellinen ohjaus	32
5.1	Synkät, harhauttavat suunnittelumallit ovat kuluttajien arkipäivänen riesa digitaalitaloudessa.....	32
5.2	Oletusvalinnat digitaalisissa luotonhakuprosesseissa ohjaavat kuluttajien luottovalintoja	34
5.3	Vero-oikeuden tutkijoiden konsulttialan tehtäviin liittyy intressiristiriitojen riski.....	36
5.4	Lasten toimijuus jää katveeseen eron jälkeisiä vainoamisrikoja koskevissa käräjäoikeusratkaisuissa.....	37
5.5	Näkyvä, tehokas valvonta ja kiinnijäämisen mahdollisuus vähentävät tieliikennerikkomuksia	38
6	Työelämä.....	41
6.1	Sukupuolittuneissa tehtävissä miehet ja naiset aliarvioivat osaamisensa.....	41
6.2	Sukupuolierot julkisten ja yksityisten tavoitteiden asettamisessa ja tehtävässä suoriutumisessa	42
6.3	Naiset kuvaavat osaamistasonsa alakanttiin miehisissä tehtävissä.....	43
6.4	Sukupuolivinouman vähentäminen rekrytoinnissa	44
6.5	Henkilökohtaiset ominaisuudet uravalinnoissa.....	45
7	Kestävä kehitys	47
7.1	Ilmasto-asenteet ja niihin vaikuttavat tekijät	47
7.2	Ilmastoskeptisismi ja käyttäytymistiede	48
7.3	Ilmaston ääri-ilmiöiden vaikutus kulutuskäyttäytymiseen	50
7.4	Miten kommunikoida uusiutuvasta energiasta yli poliittisten rajojen	51
7.5	Käyttäytymistieteiden sisällyttäminen ilmastotutkimukseen ja käytännön toimenpiteisiin	52
8	Digitaalinen turvallisuus	54
8.1	Parhaiden käytänteiden viitekehys lasten ja nuorten nettiturvallisuuskoulutukseen	54

8.2	Digitaalinen kansalaisuus nuorten itsensä kuvaamana.....	55
8.3	Mistä digitaalisista teknologioista ikääntyneet ovat kiinnostuneet?	56

1 Käyttäytymistieteet osana julkista hallintoa

Tutkijaryhmän jäsenet: Nelli Hankonen (Tampereen yliopisto), Matti Heino (TAU) Kaisa Saurio (TAU) ja Katri Kostamo (TAU)

1.1 Epäonnistuneista käyttäytymismuutosinterventioista voidaan oppia paljon

Tiivistelmä: Kirjoittajat analysoivat vaikutussuhteita 65 interventiotutkimuksessa selvittääkseen, millä tavoilla käyttäytymismuutosinterventiot epäonnistuvat. Käyttäytymismuutosinterventiolla tarkoitetaan toimenpidettä, jolla pyritään vaikuttamaan yksilön tai ryhmän käyttäytymiseen. Analyysin perusteella muodostettiin luokittelu. Tunnistettuja epäonnistumisia olivat esimerkiksi toivotun vaikutuksen puuttuminen, päinvastainen vaikutus kuin oli toivottu ja intervention aiheuttamat vastareaktiot. Epäonnistumisten luokittelusta esitetään artikkelissa kuvaajat vaikutussuhteista ja annetaan lukuisia esimerkkejä. Luokittelun avulla voidaan ennakoida mahdollisia epäonnistumisia aiempaa paremmin.

Julkaisu: Osman, M., McLachlan, S., Fenton, N., Neil, M., Löfstedt, R., & Meder, B. (2020). Learning from behavioural changes that fail. Trends in Cognitive Sciences, 24(12), 969-980.

Linkki: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1364661320302242>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Katsaus

Tutkijan kommentti: Artikkelissa esitetty luokittelu epäonnistumisten vaikutussuhteista voi olla hyödyksi paitsi interventiotutkimusten suunnittelussa, myös politiikkatoimien vaikutusten ennakoinnissa. Epäonnistumisista voidaan oppia samoin kuin onnistumisistakin. Suunnitteluvaiheessa on tärkeää arvioida, mikä saattaisi mennä vikaan. Mahdollisten epätoivottujen vaikutussuhteiden ennustaminen voi kuitenkin olla vaikeaa. Selkeä terminologia ja luokittelujärjestelmä helpottaa tätä työtä. (KS)

1.2 Käyttäytymistieteellistä ajattelua voidaan käyttää systeemisen muutoksen mahdollistajana [3 artikkelia]

Tiivistelmä: Artikkelit kuvastavat käyttäytymistieteiden käytön trendejä. *Artikkeli 1* kuvaa käyttäytymistiedon käyttöä ja käytön kehittymistä EU:ssa, tuuppaukseen keskittyvistä alkuvaiheista osaksi laajempaa roolia Euroopan komission toimenpiteiden suunnittelussa. Se kehottaa välttämään liiallista ongelmien yksinkertaistamista ja kapeakatseista lähestymistä käyttäytymistiedon hyödyntämiseen. *Artikkeli 2* esittelee kolme tapaa, joilla perinteiset, tarkasti rajatut tuuppausten kaltaiset operatiiviset toimenpiteet voivat olla hauraita muuttuvissa konteksteissa, mikäli niitä ei tueta laajemmalla, strategisella käyttäytymistiedon hyödyntämisellä. *Artikkeli 3* esittelee viisiosaisen mallin, joka pyrkii tuottamaan valinta-arkkitehtuuriin pohjautuvien toimenpiteiden perustaksi nk. *valintainfrastruktuurin*, jossa käyttäytymisen muuttamistoimenpiteet hahmotetaan laajemmassa, strategisessa kontekstissa.

Julkaisut: **Artikkeli 1:** Baggio, M., Ciriolo, E., Marandola, G., & van Bavel, R. (2021). The evolution of behaviourally informed policy-making in the EU. *Journal of European Public Policy*, 1–19. **Artikkeli 2:** Schmidt, R., & Stenger, K. (2021). Behavioral brittleness: The case for strategic behavioral public policy. *Behavioural Public Policy*, 1–26. **Artikkeli 3:** Schmidt, R. (2022). A model for choice infrastructure: Looking beyond choice architecture in Behavioral Public Policy. *Behavioural Public Policy*, 1–26.

Linkki: Artikkel 1: <https://doi.org/10/gjqpdz>, Artikkel 2:

<https://doi.org/10.1017/bpp.2021.16>, Artikkel 3: <https://doi.org/10.1017/bpp.2021.44>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimusten luonne: Katsaus

Tutkijan kommentti: Myös Suomessa käyttäytymistieteiden käyttö julkishallinnossa alkoi pitkälti innostuksesta tuuppausten kaltaisiin valinta-arkkitehtuuritoimenpiteisiin. Kansainvälisten kehityskulkujen noudattaminen tuomalla käyttäytymistiede osaksi strategista ajattelua, on mahdollinen seuraava askel sen hyödyntämiselle julkishallinnossa. Tutkimusryhmä on vastikään pilotoinut koulutusta, jossa testattiin tapaa välittää operatiivis-strategista käyttäytymistieteellistä ymmärrystä julkishallinnon työntekijöille. (MTJH)

1.3 Mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa parantaa työhyvinvointia

Tiivistelmä: Kansainvälisessä katsauksessa tarkasteltiin työpaikoilla toteutettujen interventioiden vaikutuksia työntekijöiden henkiseen hyvinvointiin. Katsaukseen valikoitiin ne interventiot, jotka olivat luonteeltaan ennalta ehkäiseviä ja kohdistuivat työn olosuhteiden muutoksiin. Interventioissa tunnistettiin seuraavat neljä tyyppiä: ajalliset ja paikalliset joustot työn tekemiseen, muutokset työn sisältöön ja tehtäviin, suhteisiin ja tiimien dynamiikkaan liittyvät aloitteet sekä osallistavat prosessi-interventiot. Tutkimuksessa todettiin, että intervention tyypistä riippumatta sellaisilla hankkeilla, joissa lisätään työntekijöiden vaikutusmahdollisuuksia ja osallisuutta, on suurin todennäköisyys saada hyvinvointia parannettua.

Julkaisu: Fox, K.E., et al. (2022). Organisational- and group-level workplace interventions and their effect on multiple domains of worker well-being: A systematic review. *Work & Stress*, 36:1, 30–59.

Linkki: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02678373.2021.1969476>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Systemaattinen katsaus

Tutkijan kommentti: Henkisen hyvinvoinnin merkitys työelämässä on kasvanut, sillä lähes puolet työkyvyttömyyseläkkeistä aiheutuu mielenterveyden häiriöistä. Työssä jaksamisen parantamiseksi ja psykososiaalisten riskitekijöiden vähentämiseksi tarvitaan tutkittuja toimenpide-ehdotuksia työpaikkojen käyttöön. Vaikutusmahdollisuuksien ja osallisuuden lisäämisen positiivisesta vaikutuksesta on paljon tutkimusta eri aloilta ja on huomioitava, että ne usein tarvitsevat onnistuakseen mm. resurssien ja kyvykkyysien tukemista. Muutostomia suunniteltaessa tulee huomioida myös työpaikkojen erilaisuus: vaikka työnteon ajallista ja paikallista joustavuutta lisäävät ratkaisut tutkitusti parantavat hyvinvointia, niitä on esimerkiksi terveydenhuollon tehtävissä vaikea ottaa käytäntöön. (KK)

1.4 Väärän tiedon levittämistä vastaan voidaan taistella “rokottamalla” ihmiset psykologisesti

Tiivistelmä: Mis- ja disinformaation, eli virheellisen tiedon levittämisen, on ennakoitu olevan yksi merkittävimmistä globaaleista turvallisuushista. Psykologisella rokottamisella tarkoitetaan mis- ja disinformaation vaikutuksen ennaltaehkäisyä varoittamalla siitä etukäteen ja osoittamalla väitteet vääriksi ennakkoon. Pelkät varoitukset virheellisestä tiedosta tai “faktantarkistus” ei ole kovin tehokasta. Ihmisille on lisäksi opetettu skaalattavilla ja pelillisyyttä hyödyntävillä interventioilla taktiikoita, joita virheellisen tiedon levittäjät käyttävät, ja siten ymmärtämään harhautamisstrategioita syvällisemmin. Tällainen rokottaminen on osoittautunut vaikuttavaksi ja lisäbuustereilla myös aikaa kestäväksi siten, että “rokotetut” arvioivat valeuutisten väitteet vähemmän luotettaviksi kuin verrokkit. Pikemminkin kuin yhtä aihetta (esim. ilmastonmuutos, verkon ääriaineokset) vastaan, rokote laajempaa tekniikkaa vastaan (esim. salaliitteoteorioiden taktiikat) suojaa laajalta joukolta kyseisen tekniikan sovelluksia.

Julkaisu: Traber, C. S., Roozenbeek, J., & van der Linden, S. (2022). Psychological Inoculation against Misinformation: Current Evidence and Future Directions. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 700(1), 136–151

Linkki: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/00027162221087936>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Kirjallisuuskatsaus

Tutkijan kommentti: Virheellisen tiedon vastaisista rokottamisinterventioista tehdyt useat tutkimukset osoittavat, että niiden vaikuttavuus on keskitasoista. Lyhyetkin koulu-tukselliset pelit auttavat lisäämään pelanneiden havaintoja väärän tiedon manipulatiivisuudesta ja vähentämään aikomuksia jakaa virheellisiä uutisia somessa. Netissä pelattavasta, yli 20 kielelle käännetystä Bad News -pelistä, jossa pelaaja pääsee suunnittelemaan feikkiuutisensa ja asettumaan tällaisten levittäjien kenkiin, on uutisoitu myös suomalaismedioissa joitain vuosia sitten. (NH)

2 Demokratian vahvistaminen: kuuleminen, osallisuus ja yhdenvertaisuus

Tutkija: Hanna Hämäläinen (Turun yliopisto)

2.1 Kansalaisten kokemustieto osana kokonaisvarautumisen tietopohjaa

Tiivistelmä: Kirjoituksessa käsitellään kansallista varautumista tukevan tilannetietoisuuden rakentumista yhteiskunnallisten toimijoiden välisenä vuorovaikutuksena. Kirjoituksen pohjana ovat keväällä 2022 järjestetyt teemahaastattelut sekä asiantuntijapaneelit, joiden aiheena olivat kokonaisvarautumiseen ja tiedon huoltovarmuuteen vaikuttavat keskeiset teemat. Varautumisen merkityksen todetaan korostuneen viime aikaisten yhteiskunnallisten tapahtumien seurauksena ja niiden suunnittelussa tiedon merkitys on suuri. Tiedon tuotanto on kuitenkin hajautettua ja usein myös erillään sitä tarvitsevista tahoista, mikä vaikeuttaa tilannetietoisuuden muodostumista. Tilannetietoisuudella tarkoitetaan kirjoituksessa ymmärrystä tapahtuneista tai ympärillämme parhaillaan tapahtuvista asioista, niihin vaikuttaneista olosuhteista sekä tapahtumien mahdollisista kehitysvaihtoehdoista. Kirjoituksessa todetaan, että kansallista varautumista tukevan tilannetietoisuuden muodostamisessa ja ylläpitämisessä tarvitaan vuorovaikutusta niin kansallisen, alueellisen ja paikallisen tason viranomaisten välillä kuin myös tiivistä ja kaksisuuntaista yhteydenpitoa viranomaisten ja elinkeinoelämän sekä kansalaisyhteiskunnan välillä. Tiedonkulkuun ja vuorovaikutukseen voidaan vaikuttaa yhteiskunnallisten rakenteiden ja prosessien avulla.

Kirjoituksessa esitetään viisi suositusta kansallista varautumista tukevan tilannetietoisuuden rakentumista edistäviksi toimenpiteiksi. Yksi näistä on kansalaisten mukaan ottaminen kokonaisvarautumisen vahvistamiseen. Kirjoittajat toteavat, että nykyisin kansalaisten ja järjestöjen osallistaminen on kokonaisturvallisuutta, varautumista ja

valmiutta kehittävien lakien ja strategioiden valmistelussa melko vähäistä. Kuitenkin kansalaisten toimijuus ja kokemus yhteiskunnallisen osallistumisen merkityksellisyydestä on keskeistä sekä päätöksentekoon kohdistuvan luottamuksen että tilannetietoisuuden rakentumisen näkökulmasta. Kriisit koetaan aina myös paikallisesti. Kirjoituksen mukaan kansalaisten kuulemismenettelyjen kehittäminen ja kansalaisten valmiustietoisuuden vahvistaminen vaikuttaisivat positiivisesti suomalaisen yhteiskunnan kriisinkestävyyteen. Muita suositeltuja toimenpiteitä ovat horisontaalisen ja vertikaalisen vuorovaikutuksen lisääminen, tilannetietoisuuden integrointi osaksi kansallisen varautumisen kokonaisarkkitehtuuria, panostaminen yhteiseen tiedonmuodostukseen erityisesti tutkijayhteisön ja päätöksentekijöiden välillä ja valmiussuunnitelmien toimeenpanoedellytysten vahvistaminen.

Julkaisu: Jalonen, H., et al. (2022). Kansallinen varautuminen edellyttää tilannetietoisuutta, joka rakentuu yhteiskunnallisten toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa. Policy Brief 9/2022, 22.9.2022.

Linkki: <https://www.irwinproject.fi/irwin-policy-brief-syyskuu-2022>

Vertaisarvioitu: Ei.

Tutkimuksen luonne: Asiantuntijahaastatteluihin ja -paneeleihin perustuva policy brief

Tutkijan kommentti: Tutkimus nostaa esiin varautumisen tietoperustan monimuotoisuuden tärkeyden. Tiedon jakaminen ja eri toimijoiden välinen vuorovaikutus on varautumisen kannalta kriittistä. Kirjoituksessa nousee esille kiinnostavasti kansalaisyhteiskunnan rooli ja kansalaisten kokemustiedon merkitys tilannetietoisuuden muodostamisessa. Kansalaisten kokemustiedon merkitystä osana päätöksentekoa on nostettu esiin viime aikoina myös marraskuussa 2022 julkaistuissa, uudistetuissa lainvalmistelun vaikutusarviointiohjeissa. (HH)

2.2 Kansalaisfoorumi linkkinä edustuksellisen demokratian ja suoran kansalaisvaikuttamisen välillä

Tiivistelmä: Tutkimuksen kohteena on paikallistason deliberatiivinen kansalaisfoorumi (deliberative mini-public). Käsitteellä tarkoitetaan osallistamisen mallia, jossa satunnaisotannalla valitut kansalaiset muodostavat harkitun mielipiteen käsiteltävästä teemasta pienryhmäkeskustelun, asiantuntijakuulemisen ja puolueettoman tiedon pohjalta. Tutkimus on lajissaan erityinen, koska siinä osallistujien joukossa oli paitsi kansalaisia (n= 171) myös poliitikkoja (n=21). Aiemmissä tutkimuksissa kansalaispaneelit on koottu pääosin kansalaisista. Tutkimuksessa selvitettiin, kuinka poliitikkojen osallistuminen vaikutti toisaalta mukana olleiden kansalaisten näkemysten muuttumiseen, ja myös molempien osallistujaryhmien käsityksiin keskustelun laadusta. Tutkimus toteutettiin verkossa fasilitoituna pienryhmäkeskusteluina siten, että osa ryhmistä koostui ainoastaan kansalaista ja osassa oli mukana myös poliitikkoja. Ennen ja jälkeen pienryhmäkeskustelua osallistujat vastasivat kyselyyn ja poliitikkoja myös haastateltiin. Tutkimuksen tuloksena todettiin, että molemmissa ryhmissä kansalaisten näkemykset muuttuivat samansuuntaisesti, mikä osoittaa, ettei poliitikkojen läsnäolo vaikuttanut kansalaisosallistujien mielipiteenmuodostukseen. Molempien ryhmien kokemus keskustelusta oli hyvin positiivinen. Poliitikot eivät pyrkineet dominoimaan keskustelua, mikä vaikutti positiivisesti kansalaiskokemukseen keskustelusta. Tutkimuksessa tuodaan esiin tutkimuskirjallisuuteen perustuen poliittisen eliitin epäilevä suhtautuminen uusiin osallistumisen muotoihin ja kansalaisten kykyyn keskustella monimutkaisista, poliittisista asioista, mikä näkyi myös tässä tutkimuksessa: osa poliitikoista toi esiin yllättyneensä käydyn keskustelun laadusta. Tutkijat toteavat, että poliitikkojen läsnäolo keskustelussa saattaa vaikuttaa myönteisesti edustuksellisen järjestelmän ja suoran kansalaisvaikuttamisen välisen yhteyden vahvistumiseen.

Julkaisu: Grönlund, K. et al. (2022). Can politicians and citizens deliberate together? Evidence from a local deliberative mini-public. *Scandinavian Political Studies*, Volume 45, Issue 4, p. 410-432.

Linkki: <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12231>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Tapaustutkimus.

Tutkijan kommentti: Tutkimuksen luonteesta johtuen sen tulosten yleistettävyyden on rajallinen. Tästä huolimatta tutkimus on kiinnostava, koska siinä arvioitu osallistamisen malli mahdollisti kansalaisten ja poliittisten toimijoiden suoran vuorovaikutuksen. Kansalaisia ja poliitikkoja osallistavan kansalaisfoorumi toiminnan kehittäminen hallinnon eri tasoilla voisi vaikuttaa myönteisesti sekä kansalaisten osallistumismahdollisuuksiin ja osallisuuden kokemukseen, että julkisen päätöksenteon tietopohjan laajalaisuuteen. Yhteiset keskustelut saattaisivat myös vaikuttaa poliittisen eliitin käsityksiä kansalaisten tuottaman tiedon merkityksestä yleisemmällä tasolla ja täten välillisesti vaikuttaa myönteisesti kansalaisten tuottaman tiedon hyödyntämiseen päätöksenteossa myös laajemmin. Yksi keskeinen kansalaisfoorumien tuottaman tiedon koe-tinkivi on suuren yleisön kokemus sen luotettavuudesta. Tutkimuksessa todetaankin, että tältä osin tutkimusta tarvitaan lisää. (HH)

2.3 Sidosryhmien osallistamisen vähäisyys kansalaisaloitteperustaisessa lainvalmistelussa

Tiivistelmä: Kirjoituksessa käsitellään kansalaisaloitteen pohjalta käynnistyvän lainvalmisteluprosessin laatua. Kirjoituksessa todetaan, että verrattuna perinteiseen ministeriössä tapahtuvaan virkavalmisteluun lakiehdotuksen sisältävien kansalaisaloitteiden valmisteluprosessista puuttuu monia hyvän lainvalmistelun käytäntöjä, joista kirjoittajat nostavat esille säädösvaikutusten arvioinnin ja lainvalmistelun lausuntokierroksien sekä muun virkavalmistelun yhteydessä tapahtuvan tiedonkeruun puuttumisen. Vaikka kansalaisaloitteen käsittelyyn liittyy asiantuntijakuulemisia, kirjoittajat toteavat tietopohjan jäävän silti sekä laajuudeltaan että sidosryhmien osallistamisen kannalta vähäiseksi verrattuna virkavalmisteluun, mikä haastaa myös tietoon perustuvan päätöksenteon toteutumista. Kansalaisaloitteiden valmistelu tapahtuu eduskunnassa, jossa lainvalmisteluun käytettävissä olevat resurssit ovat toisenlaiset kuin ministeriöissä. Kirjoittajat toteavat, että kansalaisaloitteiden pohjalta käynnistyneet lakihankkeet ovat koskeneet merkittäviä yhteiskunnallisia kysymyksiä kuten tuorein aborttilain muutos tai sukupuolineutraali avioliittolaki, mikä osaltaan korostaa tarvetta kehittää prosessia paremmin laadukkaaksi lainvalmisteluprosessin kriteerejä vastaavaksi.

Julkaisu: Lonka, H., et al. (2022). Sivuttaako lakiehdotuksen muotoon tehtyjen kansalaisaloitteiden käsittely hyvän lainvalmistelun periaatteet? Edilex, vierashuone, 8.11.2022.

Linkki: <https://www.edilex.fi/uutiset/79722>

Vertaisarvioitu: Ei.

Tutkimuksen luonne: Asiantuntijakirjoitus

Tutkijan kommentti: Kymmenvuotisen voimassaolonsa aikana kansalaisaloite on ottanut paikkansa osana Suomen demokraattista järjestelmää. Kirjoitus nostaa kuitenkin esiin lakiehdotuksen sisältävien kansalaisaloitteiden valmisteluprosessin tietopohjaan liittyviä puutteita, mikä tekee siitä tärkeän. Kansalaisaloitteiden kautta käsittelyyn tulleet ja menestyneet hankkeet ovat olleet teemoiltaan yhteiskunnallisesti merkittäviä, mikä lisää laaja-alaisen kuulemisen merkitystä. Laaja-alainen ja kattava tietopohja on yksi tietopohjaisen päätöksenteon ja hyvän lainvalmistelun legitimizeettia lisäävä tekijä. Asiantuntijatietoon nojaava valmistelu heikentää kansalaisten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa päätöksentekoon. (HH)

2.4 Tulevaisuussuuntautunut lainvalmistelu

Tiivistelmä: Kirjoituksessa tarkastellaan tulevaisuuden huomioivan päätöksenteon ja yhteiskunnallisen sääntelyn haasteita, keinoja ja tavoitteita. Kirjoittajien mukaan kirjoituksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä tulevien sukupolvien huomioimisesta lainvalmistelussa ja ennakkoinnin nykyistä paremmasta hyödyntämisestä sekä sääntelytarpeiden tunnistamisessa että lainvalmistelussa. Kirjoituksessa käsiteltäviä teemoja ovat tulevien sukupolvien asema ja oikeudet, ennakkoinnin ja tulevien sukupolvien huomioimisen käytännöt sekä kansallisella, kansainvälisellä että ylikansallisella tasolla. Kirjoituksessa tarkastellaan myös ennakkoinnin ja tulevien sukupolvien huomioimisen nykytilaa Suomessa niin valtiosääntöoikeuden kuin lainvalmistelun käytänteiden kautta. Keskeisenä huomiona kirjoituksessa todetaan, etteivät kansalliset ennakointikäytännöt yleensä toimi kiinteässä yhteydessä lainvalmisteluun. Kirjoituksessa tuodaan esiin tulevien sukupolvien oikeuksien kuulumisen osaksi ihmisoikeusajattelua ja EU:n perusoikeusjärjestelmää, mikä velvoittaa ennakointitiedon entistä parempaan

hyödyntämiseen ja tulevien sukupolvien huomioimiseen lainsäädännössä. Kirjoituksessa todetaankin, että ennakkoinnin ja tulevien sukupolvien huomioimisen tulisi olla vahvemmin osa suomalaista lainvalmistelua. Tulevaisuussuuntautuneen päätöksenteon ohella kirjoittajat painottavat myös ennakkoinnin demokraattisuutta ja moniäänisyyttä. Kirjoituksen lopussa esitetään useita kehittämissuhteita, joissa korostuu entistä tietoisempi tulevaisuuden huomioiminen lainvalmistelussa. Kirjoittajat esittävät kehitettäväksi toimintatapoja, jotka mahdollistava ennakkoinnin ottamisen osaksi yhteiskunnallista päätöksentekoa ja lainsäädäntöprosessin kokonaisuutta. Kirjoituksessa esitetään mm. kuulemisen hyödyntämistä pitkän aikavälin vaikutusten kartoittamisessa.

Julkaisu: Airos, M. et al. (2022). Ennakointi ja tulevat sukupolvet lainvalmistelun prosesseissa, instituutioissa ja käytännöissä. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:66. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki.

Linkki: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164450>

Vertaisarvioitu: Ei.

Tutkimuksen luonne: Monitieteinen tutkimusraportti, jossa on menetelmällisesti hyödynnetty mm. laadullista ja määrällistä sisällönanalyysia sekä lainopillista systemaattisuutta.

Tutkijan kommentti: Tutkimuksen käsittelemä tematiikka on sekä ajankohtainen että tärkeä. Tulevaisuussuuntautunut päätöksenteko kytkeytyy laajasti hyvinkin erilaisiin lainvalmisteluhankkeisiin, minkä vuoksi sekä tietoisuuden lisääminen tulevien sukupolvien huomioimisesta että toiminnan kytkeminen osaksi lainvalmistelun käytänteitä on keskeistä. Tutkimuksesta käy myös ilmi tarpeesta kytkeä jo tehtävä ennakointityö nykyistä paremmin osaksi lainvalmistelun tietopohjaa ja vaikutustenarviointia. Tutkimuksessa esitetyt suositukset ennakointitiedon paremmasta hyödyntämisestä ja tulevien sukupolvien huomioimisesta lainvalmistelussa ovatkin huomionarvoisia. Merkityksellinen on myös kirjoittajien esille nostama moniäänisyyden tärkeys tulevien sukupolvien intressien ja oikeuksien tulkinnassa, mikä tulisi päätöksenteossa huomioida. (HH)

2.5 Kenen kansalaisyhteiskunta?

Tiivistelmä: Tutkimuksen kohteena on kansalaisyhteiskunnan käsite, jota koskevat pääsuuntauokset tutkimus kokoa yhteen ja tarkastelee erityisesti eteläamerikkalaisesta perspektiivistä. Tutkimuksessa tuodaan esille kansalaisyhteiskunnan käsitteen nykyymmärryksen pohjautuminen länsimaiselle valistusajan ajattelulle ja kehittyminen edelleen eurooppalaisten käytäntöjen pohjalta. Tästä johtuen käsite rakentuu yksilön oikeuksien ja erityisesti kansalaisjärjestöjen roolia korostavan edustuksellisuuden tyypisille poliittisille ja käytännön sovelluksille, jotka saattavat käytännössä toimia myös ihmisryhmiä poissulkevin mekanismeina. Kansalaisyhteiskuntien kirjo maailmalla on kuitenkin moninainen. Tutkimuksen tuloksina todetaan tarve kansalaisyhteiskuntaa koskevalle epistemologiselle keskustelulle, joka ottaisi paremmin huomioon erilaiset kontekstit. Laaja-alaisempi käsitteellinen ymmärrys antaisi kirjoittajan mukaan paremmat valmiudet vastata nykyajan haasteisiin kuten globaaleihin ympäristöhaasteisiin ja politiikan polarisoitumiseen.

Julkaisu: Mendonça, P. (2022). Epistemologies of civil society. Teoksessa K. Biekart ja A. Fowler (toim.). *A Research Agenda for Civil Society*. Edward Elgar Publishing Ltd, Cheltenham UK, s. 33–43.

Linkki: <https://doi.org/10.4337/9781800378155.00010>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Teoreettinen tutkimus

Tutkijan kommentti: Tutkimus on yksi luku teoksessa "A Research Agenda for Civil Society", joka kokoa yhteen laaja-alaisesti kansalaisyhteiskuntaa koskevaa tutkimusta. Tutkimus on teoreettisuudesta huolimatta mielestäni kiinnostava, koska se nostaa esille vakiintuneita käsityksiä kansalaisyhteiskunnasta kuten kansalaisjärjestöjen vahvan roolin sen osana ja osoittaa niihin liittyviä epäkohtia. Kansalaisyhteiskunnan käsitteen ymmärrys vaikuttaa merkittävästi myös tapaan määritellä ihmisten osallisuutta julkisessa päätöksenteossa ja sitä kautta myös demokratian toteutumiseen. (HH)

3 Käyttäytymistaloustiede

Tutkija: Lauri Sääksvuori (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos)

3.1 Älytermostaatit eivät tuo luvattuja energiansäästöjä

Tiivistelmä: Tämä tutkimus selvittää älytermostaatien käyttöönoton vaikutusta kotitalouksien sähkön ja kaasun käyttöön Kaliforniassa. Tutkimus perustuu satunnaistettuun koeasetelmaan, jossa satunnaisesti valittuihin alueen kotitalouksiin asennettiin uusi älytermostaatti. Tutkimustulokset kyseenalaistavat älytermostaatteja markkinoivien yritysten väitteet termostaatien vaikutuksesta kotitalouksien energiankulutukseen. Tässä kenttäkokeessa älytermostaatien vaikutus kalifornialaisten kotitalouksien sähkönkulutukseen oli olematon. Tutkimustulosten perusteella kuluttajilla on taipumus muuttaa omien mieltyntensä perusteella termostaatien käyttöasetuksia siten, että energiateollisuuden teoreettiset laskelmat energiansäästöistä eivät toteudu käytännössä

Julkaisu: Brandon, A., Clapp, C. M., List, J. A., Metcalfe, R. D., & Price, M. K. (2022). The Human Perils of Scaling Smart Technologies: Evidence from Field Experiments. *Available at SSRN 3961130*.

Linkki: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3961130

Vertaisarvioitu: Ei

Tutkimuksen luonne: Empiirinen - Tutkimuksen päätulokset perustuvat RCT-tutkimukseen. Lisäksi tosielämässä toteutuneita energiansäästöjä verrataan insinööritieteen tuottamien simulaatiomallien tuloksiin.

Tutkijan kommentti: Laadukas ja luotettava RCT tutkimus, joka on toteutettu kuluttajien luonnollisessa kotiympäristössä. Tutkimuksen tulokset eivät todennäköisesti

yleisty suoraan suomalaisiin kotitalouksiin (esim. erilaisen ilmaston vuoksi energiankulutuksen profiili eroaa suomalaisesta). Tutkimuksen keskeinen sanoma on, että uutta teknologiaa markkinoivien yritysten väitteet odotettavissa olevista energiansäästöistä ovat todennäköisesti yliarviota. Tämä kvalitatiivinen tulos sen sijaan yleistyy suomalaisiin olosuhteisiin. Tutkimus korostaa kuluttajien käyttäytymisen vaikutusta uusien teknologioiden hyödynnettävyyteen.

3.2 Perustulo lisäsi äänestysaktiivisuutta

Tiivistelmä: Tämä tutkimus selvittää, lisääkö perustulo kansalaisten poliittista osallistumista. Tutkimus perustuu Suomessa vuosina 2017-2019 toteutettuun perustulokeiluun. Kokeilun aikana perustuloa (n. 560€/kk) myönnettiin kahdelle tuhannelle satunnaisesti valitulle työttömälle henkilölle. Tulokset osoittavat, että kuuluminen perustulonsaajien joukkoon lisäsi äänestysaktiivisuutta n. 3.3 %-yksikköä vuoden 2017 kuntavaaleissa. Perustulon vaikutus oli erityisen suuri (n. 6-8 %-yksikköä) tyypillisesti epävarmojen äänestäjien keskuudessa. Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että lisääntyneen äänestysaktiivisuuden selityksenä olisi ilman ehtoja maksetun perustulon myötä lisääntynyt kansalaisten luottamus poliittiseen päätöksentekojärjestelmään.

Julkaisu: Salomo Hirvonen, Jerome Schafer, and Janne Tukiainen (2022). The Effect of Unconditional Cash Transfers on Voting Participation: Evidence from the Finnish Basic Income Experiment, Aboa Centre for Economics Discussion paper No. 155
Turku November 2022

Linkki: <https://ace-economics.fi/kuvat/dp155.pdf>

Vertaisarvioitu: Ei

Tutkimuksen luonne: RCT- Suomen perustulokeilu

Tutkijan kommentti: Luotettava RCT-tutkimus, joka hyödyntää Suomessa toteutettua perustulokeilua. Tulokset kuvaavat vaikutusta vuoden 2017 kuntavaaleissa. Alustavien tulosten perusteella kasvanut äänestysaktiivisuus näkyi myös vuoden 2019 eduskuntavaaleissa. Perustulokeilun ja tutkimuksen luonteen perusteella on vaikea sanoa, kuinka pysyviä tuloksia vastikkeettomilla tulonsiirroilla on äänestysaktiivisuuteen.

Tutkimus osoittaa hienosti, kuinka hyvintoteutettua kokeellista tutkimusta (perustulokoe) voidaan hyödyntää pitkäkestoisesti useiden erilaisten tutkimusaiheiden tutkimiseen.

3.3 Sosiaalisen median käyttö lisää mielenterveysongelmia

Tiivistelmä: Tutkimus selvittää, lisääkö sosiaalisen median käyttö opiskelijoiden mielenterveysongelmia. Tutkimuksen keskinen kontribuutio on pyrkimys selvittää Facebookin käytön *syy-seuraussuhdetta* opiskelijoiden mielenterveysongelmiin. Tutkimus perustuu kvasikokeelliseen tutkimusasetelmaan, joka hyödyntää ajallisia eroja Facebookin leviämisessä 775 yhdysvaltalaisen yliopiston opiskelijakampuksille vuosien 2004 ja 2006 välillä. Tutkimuksen tulosten perusteella Facebookin käyttö lisäsi opiskelijoiden mielenterveysongelmia. Havaitun vaikutuksen suuruus vastaa noin 1/5 osaa työttömyyden mielenterveysvaikutuksista. Tutkijoiden esittämän, jossain määrin summittaisen, laskelman perusteella noin 20 prosenttia vakavien mielenterveyden häiriöiden kasvusta voidaan arvella johtuvan sosiaalisen median käytöstä.

Julkaisu: Braghieri, L., Levy, R. E., & Makarin, A. (2022). Social media and mental health. *American Economic Review*, 112(11), 3660-93.

Linkki: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.20211218>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: : Havaintoaineistoon perustuva empiirinen tutkimus, joka hyödyntää Facebookin asteittain tapahtunutta leviämistä yhdysvaltalaisen yliopistojen opiskelijakampuksilla vuosien 2004 ja 2006 välillä.

Tutkijan kommentti: Tutkimus pureutuu erittäin vaikeaan empiiriseen kysymykseen sosiaalisen median käytön vaikutuksista (*syy-seuraussuhde*) väestötasolla. Tutkimus on todennäköisesti luotettavin aiheesta toistaiseksi ilmestynyt tutkimus. Tutkimus perustuu vuosien 2004 ja 2006 välillä tapahtuneeseen Facebookin asteittaiseen leviämi-

seen Yhdysvalloissa. Tutkimustulokset eivät suoraan yleisty suomalaiseen kontekstiin. Tutkijan subjektiivisen arvion perusteella sosiaalisen median aiheuttamat ongelmat ovat kuitenkin pikemminkin lisääntyneet kuin vähentyneet vuoden 2006 jälkeen.

3.4 Hybridityömalli vähentää työntekijöiden poistumaa

Tiivistelmä: *Hybridityömalli*, jossa ollaan osaksi etänä ja osaksi toimistolla, on muuttunut vallitsevaksi käytännöksi monilla työpaikoilla. Tämä tutkimus arvioi hybridityömallin vaikutuksia korkeakoulutettujen työntekijöiden vaihtuvuuteen, työtapoihin ja tuloksellisuuteen. Tutkimus perustuu kiinalaisessa (Shanghai) suuressa pörssilistatussa yrityksessä toteutettuun satunnaistettuun kokeeseen, jossa yrityksen 1612 työntekijää arvottiin joko hybridityömalliin (kolme päivää toimistolla, kaksi kotona) tai koko-aikaiseen toimistotyöhön. Tutkimuksen perusteella hybridityömalli vähensi työntekijöiden poistumaa (irtisanoutumisia) 35 % ja lisäsi hybridityöläisten videopuheluiden määrää myös toimistopäivinä. Tutkimuksen perusteella hybridityössä olevien henkilöiden tuottavuus kasvoi n. 8% verrattuna koko-aikaiseen toimistotyöhön, kun tuottavuuden mittarina käytettiin yrityksen palveluksessa olevien ohjelmoijien kirjoittaman koodin rivimäärää. Tutkimuksen jälkeen tämä kyseinen yritys päätti laajentaa hybridityömallin yrityksen kaikkien työntekijöiden käyttöön.

Julkaisu: Bloom, N., Han, R., & Liang, J. (2022). *How hybrid working from home works out* (No. w30292). National Bureau of Economic Research.

Linkki: <https://www.nber.org/papers/w30292>

Vertaisarvioitu: Ei

Tutkimuksen luonne: RCT isossa kiinaisyhteisössä, jonka henkilöstöstä suurin osa on korkeakoulutettuja työntekijöitä (esim. insinöörejä)

Tutkijan kommentti: Hybridityön valtavirtaistuminen on muuttanut työelämää valtavasti. Muutoksen vaikutuksista työyhteisöihin ja työntekijöihin on kuitenkin toistaiseksi hyvin vähän luotettavaa tietoa. Tämä tutkimus antaa varsin positiivisen kuvan hybridi-

työn vaikutuksista työntekijöiden vaihtuvuuteen, työtapoihin ja tuloksellisuuteen. Tutkistulosten voi ajatella mahdollisesti yleistyvän kansainvälisesti toimiviin ohjelmisto-alan suuryrityksiin. Tutkimus ei palvele suoraan julkishallinnon tietotarpeita. Tutkimus kuitenkin hienosti osoittaa, kuinka työpaikoilla toteutettu kokeellinen tutkimus voi johtaa konkreettisiin muutokseen työkuultuurissa. Tutkimus puoltaa vastaavanlaisen kokeen toteutusta suomalaisissa julkishallinnon organisaatioissa.

3.5 Yritysten sosiaalisen vastuullisuuden korostaminen voi lisätä työntekijöiden huonoa käytöstä

Tiivistelmä: Tämä tutkimus selvittää, voiko yrityksen sosiaalisen vastuullisuuden korostaminen lisätä työntekijöiden pinnaamista ja väärinkäytöstä. Tutkimus on toteutettu luonnollisena kenttäkokeena työympäristössä, jossa yksinkertaisia ja matalapalkkaisia työtehtäviä ulkoistetaan laajoille joukoille verkossa (esim. aineiden syöttäminen koneoppisalgoritmiin kouluttamiseen). Tutkimuksessa satunnaisesti valittujen työntekijöiden normaalin palkan päälle maksetaan lahjoituksia hyväntekeväisyysjärjestölle. Työssä pinnaamista ja väärinkäytöstä mitataan suoritettujen työtehtävien määrällä. Tutkimustulokset osoittavat, että yrityksen lahjoitukset hyväntekeväisyyteen vähensivät oikein suoritettujen työtehtävien määrää. Tutkimus tuottaa uutta empiiristä evidenssiä 'moraalisen tasapainoilun' -ilmiön todentamiseksi. Moraalinen tasapainoilu tarkoittaa ilmiötä, jossa ihmiset oikeuttavat huonoa käytöstä hyvillä päämäärillä ja/tai hyvillä aiemmilla teoilla.

Julkaisu: List, J. A., & Momeni, F. (2021). When corporate social responsibility backfires: Evidence from a natural field experiment. *Management Science*, 67(1), 8-21.

Linkki: <https://pubsonline.informs.org/doi/abs/10.1287/mnsc.2019.3540>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: RCT – Mturkissa (joukoille ulkoistamiseen erikoistuneessa markkinapaikassa)

Tutkijan kommentti: Tämä tutkimus on mielenkiintoinen, koska se parantaa käsitystämme moraalisen tasapainoilun ilmiöstä. 'Moraalinen tasapainoilu' tai 'moraalinen lisensointi' on käyttäytymisen ilmiö, jossa ihmiset oikeuttavat huonoa käytöstä itselleen hyvillä päämäärillä ja/tai hyvillä aiemmilla teoilla. Tutkimuksella on merkittävä rajoiteita. Se muun muassa mittaa väärinkäytöstä jossain määrin erikoisessa työympäristössä hyvin lyhyen seuranta-ajan aikana. Tutkimus on erityisen relevantti sosiaaliseen vastuun ohjelmia toteuttaville yrityksille. Tämän lisäksi moraalisen lisensoinnin ilmiö on mielenkiintoinen julkisella sektorilla toimiville työnantajille. On mahdollista, että moraalinen lisensointi on merkittävämpää juuri julkisen sektorin työtehtävissä.

4 Terveys ja hyvinvointi

Tutkijaryhmä: Anu Linnansaari (TAY), Eeva Rantala (ISY, THL), Heidi Kesanto-Jokipolvi (TAY), Marjaana Jones (TAY), Johanna Roponen (TAY), Pilvikki Absetz (TAY)

Tupakointi on edelleen yksi keskeisimmistä pitkäaikaissairauksia ja ennen aikaista kuolemaa aiheuttavista tekijöistä Suomessa ja muualla. Suomen tupakkalain tavoitteeksi on asetettu tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön loppuminen vuoteen 2030 mennessä, mikä tarkoittaisi, että tuolloin alle 5% väestöstä käyttäisi tupakka- ja nikotiinituotteita. Tavoitteen saavuttamisessa tärkeää on ennaltaehkäisy, mutta myös vaikuttava tupakoinnin lopettamisen tuki. Tupakoinnin lopettamisen tuki on tärkeää, koska vaikka tupakointi on viime vuosikymmeninä vähentynyt merkittävästi, se ei ole vähentynyt yhdenvertaisesti kaikissa väestöryhmissä. Matalamman sosiekonomisessa asemassa olevilla tupakointi on edelleen yleistä, mikä herättää huolta yhä kasvavista terveyseroista. Tupakoinnin lopettamista tuetaan usein lääkkeellisesti, mutta myös elintapainterventioita tarvitaan ja niiden tehostaminen riskiryhmissä on tärkeää, eritoten koska epäterveellisten elintapojen tiedetään kasautuvan. Tarkastelemme tässä katsauksessa joidenkin elintapainterventioiden vaikuttavuutta tupakoinnin lopettamisen tukemisessa. Erityisen tärkeää näyttäisi olevan lisätä ympäristön tarjoamia mahdollisuuksia terveyttä edistävään toimintaan. Myös kyvykkyyteen ja motivaatioon liittyvää ohjausta tarvitaan, mutta siinä on tärkeää ammattilaisten riittävä koulutus.

4.1 Ohjaus ja taloudelliset kannustimet vaikuttavimpia keinoja kohderyhmästä riippumatta

Tiivistelmä: Katsauksen tavoite oli arvioida lääkkeettömien, käyttäytymisen muutokseen perustuvien interventioiden ja niissä käytettyjen komponenttien vaikuttavuutta tupakoinnin lopettamisen tukena. Tulokulma on tärkeä, koska interventioita hyödynne-

tään lopettamisen tukena laajasti, mutta niiden sisältö ja vaikuttavuus vaihtelevat. Katsauksessa huomiottiin yhteensä 437 erilaista interventiossa hyödynnettyä komponenttia ja niiden yhdistelmää.

Erityisen vahva näyttö saatiin ohjaukselle (yht 194 tutkimusta, $n = 72,273$) ja takauksen sisältäville taloudellisille kannustimille (yht 19 tutkimusta, $n = 8877$). Kohtalainen näyttö tuki tekstiviestein toteutettuja interventioita. Yksilöllisestä räätälöinnistä, motiivoinnissa vaikuttavista tekijöistä sekä lopettamiskeinojen tarjoamisen hyödyllisyydestä tarvitaan lisää tutkimusta. Vaikuttavat menetelmät eivät olleet riippuvaisia kohderyhmästä. Tutkimukset eivät osoittaneet käyttäytymisen muutoksen tuella olevan haittavaikutuksia. Tutkimukset eivät osoittaneet minkään intervention tai komponentin kustannusvaikuttavuutta ylitse muiden.

Julkaisu: Hartmann-Boyce J, Livingstone-Banks J, Ordóñez-Mena JM, Fanshawe TR, Lindson N, Freeman SC, Sutton AJ, Theodoulou A, Aveyard P. Behavioural interventions for smoking cessation: an overview and network meta-analysis. Cochrane Database of Systematic Reviews 2021, Issue 1. Art. No.: CD013229. DOI: 10.1002/14651858.CD013229.pub2.

Linkki: <https://doi.org/10.1002/14651858.CD013229.pub2>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Systemaattinen katsaus aiemmista systemaattisista katsauksista ja meta-analyysi (network meta-analysis)

Tutkimusryhmän kommentti: Interventioita voidaan toteuttaa lukemattomilla eri tavoilla ja erilaisilla sisällöillä sekä käyttäytymisen muutostekniikoilla. Tämä johtaa heterogeenisuuteen, joka rajoittaa meta-analyysien tekoa ja/tai niistä vedettäviä johtopäätöksiä. Lisäksi tämän tyyppisessä katsauksessa ei pystytä huomioimaan interventioiden toimeenpanoa ja sen vaikutuksia tuloksiin. Verrattuna lääketieteellistä hoitoa arvioiviin systemaattisiin katsauksiin ja meta-analyysihin, käyttäytymistieteisiin perustuvien interventioiden synteeseistä jää lopulta käteen hyvin vähän varmaa tietoa siitä, mikä vaikutti, miksi ja miten. Tässä katsauksessa kuitenkin erityisen vahva näyttö saatiin ohjauksen ja taloudellisten kannustimien myönteisistä vaikutuksista tupakoinin

lopettamiseen. Eritysen vahva näyttö tarkoittaa sitä, ettei uudet tutkimukset todennäköisesti tule muuttamaan tätä johtopäätöstä. Lisää tutkimusta monien intuitiivisesti hyödyllisten keinojen vaikuttavuudesta tarvitaan kuitenkin vielä. Samat keinot näyttäsivät soveltuvan eri kohderyhmille, esimerkiksi eri sosioekonomisessa asemassa oleville ihmisille, mutta tästäkin tarvitaan vielä lisää tutkimusta.

4.2 Muutosta edistävät ympäristöt keskeisiä tupakoinnin lopettamisen tukemisessa

Tiivistelmä: Mahdollisuuksia tarjoava ympäristö vaikuttaa myönteisesti tupakoinnin lopettamiseen kohderyhmästä ja muista taustatekijöistä riippumatta, kun taas kyvykkyyden ja motivaation vaikutus on vähäisempi ja riippuvainen myös muista tekijöistä. Katsauksessa tarkasteltiin näitä kolmea käyttäytymisenmuutoksen mekanismia (COM-B malli eli motivaatio, kyvykkyys, mahdollisuudet käyttäytymiseen vaikuttavina tekijöinä) interventioissa, jotka tähtäävät sekä tupakoinnin lopettamiseen että vähintään kahden muun riskikäyttäytymisen muuttamiseen samanaikaisesti. Monien eri terveyskäyttäytymisten huomioiminen samanaikaisesti on tärkeää, koska tupakointi esiintyy usein yhdessä muun terveydelle haitallisen toiminnan, kuten runsaan alkoholin käytön, liikkumattomuuden ja epäterveellisen ravitsemuksen kanssa. Lisäksi katsauksessa tarkasteltiin tutkimuskontekstin (maanosa, ympäristö, monitieteisyys), kohderyhmän ja kohdekäyttäytymisten merkitystä vaikutusten kannalta.

Ympäristön tarjoamia mahdollisuuksia parantaneet interventiot olivat vaikuttavimpia (59 %, n = 32), ja vaikuttavuus oli taustatekijöistä riippumatonta. Mahdollisuudet tarkoittivat mm. saavutettavuutta (esim. ilmainen nikotiinikorvaushoito, kuntosalijäsenyys, kävelyryhmät, ilmaiset kasvikset), muutoksia fyysiseen tai sosiaaliseen ympäristöön (esim. savuttomat politiikat) tai sosiaalista tukea (esim. perheenjäsenten osallistuminen hoitoon, sosiaaliset tapahtumat). Yksilön kyvykkyyden (esim. suunnitelmallisuus, tiedot, voimaantuminen) vahvistamiseen keskittyneistä interventioista (n = 53) vaikuttavia oli 43 %, mutta vaikuttavuus riippui useista tekijöistä, kuten tutkimuskontekstista, kohderyhmästä ja kohdekäyttäytymisestä. Motivaation vahvistamiseen keskittyneistä interventioista (n = 37) vaikuttavia oli 43 %. Vaikuttavuus näytti riippuvan tutkimuskontekstista, joskaan selkeitä vaikuttavuutta ennustavia säännönmukaisuuksia ei havaittu.

Julkaisu: Minian N, Corrin T, Lingam M, deRuiter WK, Rodak T, Taylor VH, Manson H, Dragonetti R, Zawertailo L, Melamed OC, Hahn M, Selby P. Identifying contexts and mechanisms in multiple behavior change interventions affecting smoking cessation success: a rapid realist review. BMC Public Health 2020;20:918.

Linkki: <https://doi.org/10.1186/s12889-020-08973-2>

Vertaisarvioitu: kyllä

Tutkimuksen luonne: Nopea realistinen katsaus, johon kuului systemaattinen kirjallisuushaku ja joka tarkasteli teorialähtöisesti interventioiden mekanismeja ja konteksteja suhteessa tuloksiin, pyrkimyksenä mahdollistaa tutkimustiedon nopea siirto päätöksentekoon ja käytäntöön. Realistinen katsaus soveltuu kompleksisten ja käytännönläheisten interventioiden arviointiin ja auttaa ymmärtämään miksi ja miten interventiot toimivat (tai eivät toimi).

Tutkimusryhmän kommentti: Tulokset tukevat käsitystä, jonka mukaan elinympäristöllä on tärkeä rooli terveyskäyttäytymisen ohjaamisessa. Kuten tavallista terveyden edistämisen interventioissa, valtaosa katsauksen interventioista kohdistui yksilön tiedollisten tai taidollisten valmiuksien tai motivaation vahvistamiseen. Nämä interventiot olivat kuitenkin harvemmin tehokkaita kuin interventiot, jotka muuttivat ympäristön tarjoamia mahdollisuuksia. Tutkijat kirjoittavatkin, että tupakoinnin lopettamiseen tähtävien, useaan riskikäyttäytymiseen kohdistuvien terveyden edistämisen interventioiden tulisi siirtyä pois "yksilökeskeisestä epidemiologiasta", jossa terveyskäyttäytyminen nähdään yksilön valintana, ja panostaa käyttäytymisen muutosta edistävien ympäristöjen luomiseen. Tämä on erityisen tärkeä huomioida pyrittäessä kaventamaan sosioekonomisia eroja terveyskäyttäytymisessä, joissa sosiaalisella ympäristöllä on suuri rooli. Tuloksia tulkittaessa on kuitenkin hyvä huomioida, että monet katsauksen tutkimuksista kuvasivat interventioiden kontekstit, sisällöt ja/tai toteutuksen puutteellisesti, jos ollenkaan. Tämä hankaloitti interventioiden kontekstien ja käyttäytymisen muuttamisen mekanismien luokittelua. Lisäksi suurin osa katsauksen tutkimuksista (70 %) hyödynsi vähintään kahta käyttäytymisen muuttamisen mekanismeja. Mekanismeja on voitu hyödyntää samanaikaisesti, jolloin tutkimusten tuloksiin voi liittyä eri mekanismien yhteisvaikutuksia. Näitä katsauksessa ei kuitenkaan ollut mahdollista arvioida.

4.3 Odottavien äitien ja toimeenpanijoiden näkemysten huomiointi tärkeää interventioiden onnistumiselle

Tiivistelmä: Katsauksessa tutkittiin tupakoinnin lopettamisen tukea sekä terveydenhuollon ammattilaisten (mm. lääkärit, sairaanhoitajat, kättilöt, farmaseutit) että odottavien äitien näkökulmasta. Katsauksessa keskityttiin tekijöihin (kyvykyys, motivaatio ja mahdollisuudet, COM-B), jotka hankaloittivat tai tukivat tuen antamista/vastaanottamista. Jopa puolet tupakoivista naisista jatkaa tupakointia myös raskausaikana. Maailmanlaajuisesti 1,7 %, ja joissain maissa jopa 40 % raskaana olevista naisista tupakoi. Raskausajan tupakointi altistaa sekä lapsen että äidin terveysongelmille.

Tupakoinnin lopettamisen tuen antamista estivät ammattilaisten tietojen ja taitojen puute (esim. vähäinen koulutus aiheeseen), ajan puute sekä asenteet (esim. ammattilaisen oma tupakointistatus, lopettaminen vaikeaa raskausaikana). Osa odottavista äideistä koki jääneensä paitsi riittävää tukea tupakoinnin lopettamiseksi. Tuen saamista edisti ammattilaisten koulutus (esim. motivoiva haastattelu), mikä lisäsi heidän kyvykkyytään ja sen myötä tupakoinnin puheeksi ottamista. Muiden tupakoinnin lopettaneiden äitien kokemusten kuuleminen saattoi myös auttaa odottavia äitejä muutoksessa. Huolimatta siitä, että vieroitusoireet nikotiinista voivat olla vaikeampia raskausaikana, tupakoinnin lopettamiseen liittyviä fyysisiä oireita ei juurikaan käsitelty tutkimuksissa.

Julkaisu: Kumar, R., Stevenson, L., Jobling, J. et al. Health providers' and pregnant women's perspectives about smoking cessation support: a COM-B analysis of a global systematic review of qualitative studies. BMC Pregnancy Childbirth 21, 550 (2021).

Linkki: <https://doi.org/10.1186/s12884-021-03773-x>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Systemaattinen katsaus laadullisista ja monimenetelmällisistä tutkimuksista.

Tutkimusryhmän kommentti: Katsaus korostaa sekä interventiotoimenpiteiden kohteena olevien ihmisten että interventioiden toimeenpanijoiden näkökulman huomioimisen tärkeyttä interventioiden kehittämisessä. Moni katsauksen tuloksista on relevantti

myös Suomessa, jossa 10,7 % synnyttäjistä tupakoi alkuraskauden aikana vuonna 2019. Suomessa neuvolajärjestelmällä on suuri rooli tupakoinnin puheeksi ottamisessa, sillä lähes kaikki odottavat äidit käyttävät neuvolapalveluja. Suomalainen neuvolajärjestelmä saattaa siis osaltaan vähentää katsauksessa mainittua hämmennystä siitä, kenen vastuulla tupakoinnin lopettamisen tuki odottavien äitien kohdalla on. Tupakoivia äitejä ei kuitenkaan ole juurikaan osallistettu heihin kohdistuvien interventioiden kehittämisessä. Järjestelmämme voisi hyötyä, mikäli kansalaisten osallistamiselle palvelujen kehitykseen asetettaisiin insentiivejä. Interventioiden onnistumiseksi on myös välttämätöntä tukea terveydenhuollon ammattilaisten kyvykkyyttä, motivaatiota ja mahdollisuuksia tuen tarjoamiseksi. Tupakoinnin lopettamisen tukemisessa on myös huomioitava se, että raskausajan tupakointiin liittyy jo valmiiksi paljon stigmaa, mikä on omiaan heikentämään äitien henkistä hyvinvointia ja toisaalta myös välttämään aiheen ottamista esille ammattilaisten kanssa. Ammattilaisten tuleekin luoda äidin kokonaiselämäntilanteen huomioiva, luottamuksellinen ja hyväksyvä ympäristö, joka kannustaa tuen hakemiseen osana omaehtoista muutosta. Osaltaan suomalainen neuvolajärjestelmä myös mahdollistaa tuen jatkuvuutta, mikä onkin tärkeää, sillä yli puolet äideistä aloittaa tupakoinnin uudelleen n. 6 kk synnytyksen jälkeen.

4.4 Kuusi lupaavaa käyttäytymismuutostekniikkaa synnytyksen jälkeisen tupakoimattomuuden ylläpitämisessä

Tiivistelmä: Katsauksen tavoitteena oli tunnistaa tehokkaita käyttäytymismuutostekniikoita ja niiden toteutustapoja tupakoimattomuuden ylläpitämiseksi synnytyksen jälkeen. Noin puolet tupakoivista naisista lopettaa tupakoinnin raskaaksi tultuaan, mutta heistä merkittävä osa aloittaa uudestaan lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana. Verattuna omatoimisesti lopettaneisiin, interventioihin osallistuneilla riippuvuus on yleensä voimakkaampi, ja heistä pienempi osa onnistuu lopettamaan raskauden aikana ja vain alle 10 % pystyy ylläpitämään tupakoimattomuutta lapsen synnyttyä.

Kolmestakymmenestä kahdesta tutkimuksesta kuusi todettiin vaikuttaviksi. Kaikki kuusi perustuivat omatoimisuuteen (self-help), yleensä ohjauksen jatkeena, ja ne oli useimmiten toteutettu etänä. Vaikuttavista interventioista tunnistettiin kuusi lupaavaa

käyttäytymismuutostekniikka: ongelmanratkaisumenetelmän käyttö, tieto terveydellisistä seurauksista, tieto sosiaalisista ja ympäristöön liittyvistä seurauksista, sosiaalinen tuki, kielteisten tunnetilojen vähentäminen sekä käyttäytymissuorituksen ohjeistaminen. Lupaaviksi määriteltiin keinot, jotka olivat käytössä vähintään kahdessa vaikuttavassa interventiossa ja joita käytettiin vähintään 25 % kaikista tutkimuksista

Julkaisu: Brown TJ, Hardeman W, Bauld L, Holland R, Maskrey V, Naughton F, Orton S, Ussher M, Notley C. A systematic review of behaviour change techniques within interventions to prevent return to smoking postpartum. *Addict Behav.* 2019 May;92:236-243.

Linkki: <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2018.12.031>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Systemaattinen katsaus, jossa narratiivinen analyysi.

Tutkimusryhmän kommentti: Kuudesta vaikuttavasta tutkimuksesta vain kaksi oli julkaistu viimeisen 10 vuoden aikana (2016 ja 2012) ja vanhin tutkimus oli julkaistu vuonna 1999. Vain yksi tutkimus oli Euroopasta ja loput USA:sta. Väestön tupakointi on kuitenkin kehittyneissä maissa vähentynyt merkittävästi viimeisen 20 vuoden aikana ja tämä koskee myös raskaana olevia naisia. Kehityksen taustalla on monia tekijöitä, mm. lainsäädäntö on luonut edellytyksiä savuttomille ympäristöille, tupakointi on tullut kulttuurisesti vähemmän hyväksytyksi ja nikotiiniriippuvuuden hoitomuodot ovat kehittyneet. Raskausaikana edelleen tupakoivien ryhmä on muuttunut entistä valikoituneemmaksi ja edustaa nyt entistä enemmän naisia, joille on kasautunut huono-osaisuutta. Tällä voi olla merkittävä vaikutus siihen, mitkä käyttäytymismuutoskeinot ja niiden yhdistelmät ovat tehokkaita ja mitkä eivät. Toisaalta käyttäytymismuutostekniikoilla tuskin yksinään tavoitetaan niitä juurisyitä, joihin terveyttä kuormittava käyttäytyminen tämän valikoituneen ryhmän kohdalla kytkeytyy, vaan tueksi tarvitaan myös ho-
listisempaa lähestymistapaa.

4.5 Motivoiva haastattelu potentiaalinen keino tukea tupakoinnin lopettamista työympäristöissä

Tiivistelmä: Tutkimus selvitti työympäristössä ja työaikana toteutetun motivoivaan haastatteluun perustuvan ryhmäintervention (n = 328) tehokkuutta tupakoinnin lopettamiseen suhteessa lyhytohjaukseen (n = 328, a ~5 min., tietoa hyödyistä ja haittoista). Työntekijöiden tupakoinnin lopettamisen tuki voi tukea heidän terveyttään ja työssä jaksamista sekä vähentää työnantajille aiheutuvia kuluja. Motivoivaa haastattelua hyödyntävä ohjaus (a 2 h) perustui yhteistyöhön, jossa autettiin osallistujia tunnistamaan muutoksen tarve, vahvistettiin heidän motivaatiotaan sekä tuettiin osallistujien autonomiaa tupakoinnin lopettamiseen hyödyntäen heidän omia tavoitteitaan ja arvojaan. Motivoivan haastattelun ryhmässä tupakoinnin lopettamisessa onnistuneita oli enemmän kuin lyhytohjauksen ryhmässä kaikissa aikapisteissä (12-, 24- ja 52-viikkoa). Lisäksi motivoivan haastattelun ryhmässä oli enemmän niitä, jotka onnistuivat vähentämään päivittäin poltettujen savukkeiden määrää puoleen.

Julkaisu: Caponnetto P, Maglia M, Floresta D, Ledda C, Vitale E, Polosa R, Rapisarda V. A randomized controlled trial to compare group motivational interviewing to very brief advice for the effectiveness of a workplace smoking cessation counseling intervention. *Journal of Addictive Diseases* 2020;38(4):465-474.

Linkki: <https://doi.org/10.1080/10550887.2020.1782564>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Satunnaistettu kontrolloitu tutkimus

Tutkimusryhmän kommentti: Terveyskäyttäytyminen rakentuu osana sosiaalista ympäristöä, ja työpaikan sosiaalinen verkosto on yksi keskeisimmistä. Tupakointi kytkeytyy työpaikkojen sosiaaliseen normistoon ja saa erilaisia merkityksiä eri aloilla. Siksi tupakointi on myös toisilla aloilla yleisempää kuin toisilla. Työympäristöjen hyödyntäminen entistä laajemmin tupakoinnin lopettamisen tukemisessa, eli muutosta tukevan sosiaalisen ympäristön rakentamisessa, voisi olla potentiaalinen keino vähentää tupakointia erityisesti niillä aloilla, joilla tupakointi on yleisempää ja joiden kulttuuriin se vahvemmin kuuluu. Tutkimus on ensimmäisiä laajoja kontrolloituja tutkimuksia,

jossa verrattiin intensiivisemmän ohjausmenetelmän ja lyhytohjauksen vaikutuksia tupakoinnin lopettamiseen työpaikoilla, ja sen tulokset viittaavat siihen, että työpaikalla toteutettu motivoivaa haastattelua hyödyntävä ryhmäohjaus tukee tupakoinnin lopettamista paremmin kuin lyhytkestoinen tiedonjakaminen. Tulosten vahvistamiseksi olisi kuitenkin hyvä selvittää menetelmän toimivuutta erilaisissa kulttuureissa ja työympäristöissä, ja tarvittaessa muokata niitä kohdeympäristöön soveltuvaksi.

5 Lainsäädäntö ja oikeudellinen ohjaus

Tutkija: Jenna Päläs, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto

Tässä osiossa keskitytään tutkimuksiin, selvityksiin ja raportteihin, jotka tuottavat tietoa ja näkökulmia lainsäädännön vaikuttavuudesta eli esimerkiksi lainsäädännössä asetettujen tavoitteiden toteutumisesta ja sääntelymekanismien toimivuudesta. Julkaisut voivat olla väitöskirjoja, tieteellisissä lehdissä julkaistuja artikkeleja sekä tutkimushankkeiden, tutkimuslaitosten, viranomaisten tai muiden asiantuntijaorganisaatioiden tuottamia selvityksiä ja raportteja.

Lainsäädännön ohella huomio kiinnittyy teemoihin, jotka käsittelevät laajemmin voimassa olevaa oikeutta ja oikeudellista ohjausta ihmisten käyttäytymisen ja ohjauskeinojen välisen suhteen näkökulmasta. Lisäksi osioon valikoituu julkaisuja, joissa tarkastellaan oikeudellisissa käytännöissä (mm. lainvalmistelu, viranomaiset, tuomioistuintimet, lainoppia harjoittavat tutkijat) toimivien toiminta- ja käyttäytymismalleja ja niiden vaikutuksia esimerkiksi sääntelyn tavoitteiden toteutumiselle ja yksilöiden oikeusasemalle.

5.1 Synkät, harhauttavat suunnittelumallit ovat kuluttajien arkipäivänen riesa digitaali- taloudessa

Tiivistelmä: Kaupankäynnin digitalisaatio ja käyttäjädatan hyödyntäminen yritystoiminnassa ja muissa tarkoituksissa ovat luoneet otollisen maaperän kuluttajiin vetoamiselle ja kulutuskäyttäytymisen ohjaamiselle. Dark pattern-tekniikat eli synkät suunnittelumallit ovat kuluttajia ja muita digitaalisten palveluiden käyttäjiä harhauttavia suunnitteluratkaisuja, joiden tarkoituksena on manipuloida, harhauttaa tai muutoin epäasiallisesti vaikuttamalla ohjata käyttäjiä tekemään ratkaisuja, joita hän ei muutoin olisi tehnyt. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa kuluttaja maksaa ylihintaa hotellihuoneesta, jonka harhaanjohtavasti, sivustolla hyppivässä ponnahdusilmoituksessa ilmoitettiin olevan viimeinen.

Tutkimuksen tavoitteena on tunnistaa ongelmallisia yrityskäytäntöjä ja niiden vaikutuksia, jotka liittyvät dark pattern -tekniikoihin ja manipulatiiviseen personointiin. Tutkimuksen mukaan jopa 97 % eurooppalaisten kuluttajien suosimista verkkosivustoista ja sovelluksista sisälsivät ainakin yhden dark pattern-tekniikan. Toiseksi tutkimuksessa selvitettiin manipulatiivista personointia eli käyttäjätiedon keräämiselle ja automaattiselle analysoinnille perustuvia käytäntöjä, joilla pyritään hyötymään kuluttajien heikkouksista. Tutkimuksen mukaan manipulatiivista personointia on haastavaa havaita, sillä hakutulosten, tarjousten, hintojen tai mainonnan personointi ja sen yhteys käyttäjätietoon muodostaa kompleksisen kokonaisuuden. Manipulatiivinen personointi on yritystoiminnassa kuitenkin yleistynyt. Kolmanneksi tutkimuksessa tarkastellaan sopimattomista kaupallisista menettelyistä annetun direktiivin 2005/29/EY kykyä vastata dark pattern -tekniikoiden ja manipulatiivisen personointikäytäntöjen tuomiin haasteisiin.

Johtopäätöksissä tutkimus toteaa, että dark pattern -tekniikat vaikuttavat erityisesti haavoittuvien kuluttajien käyttäytymiseen ja päätöksiin, ja kuluttajien mahdollisuudet havaita harhauttavia suunnittelumalleja ovat rajalliset. Kuluttajat näyttävät myös tottuneen harhauttaviin käytäntöihin luontaisena osana digitaalista kokemusta. Tutkimuksessa todetaan, että EU:n kuluttajansuojasääntelyä tulee päivittää. Avoimuuteen ja läpinäkyvyyteen perustuvat sääntelyvaihtoehdot eivät ole riittävän tehokkaita. Sen sijaan tutkimuksessa käsitellyt kuluttajia vahingoittavat käytänteet tulisivat kieltää. Sääntelyä tulisi kehittää osallistamalla yrityksiä ja verkkosuunnitteluyhteisöjä sääntelyn vaikuttavuuden parantamiseksi.

Julkaisu: European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, Lupiáñez-Villanueva, F., Boluda, A., Bogliacino, F., et al., Behavioural study on unfair commercial practices in the digital environment: dark patterns and manipulative personalization. Final report, Publications Office of the European Union, 2022.

Linkki: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/859030>

Vertaisarvioitu: Ei

Tutkimuksen luonne: Tutkimus perustuu poikkitieteellisten menetelmien ja aineiston käyttöön. Tutkimuksessa hyödynnettiin muun ohella asiantuntijahaastatteluja, digitaalista etnografiaa ja ns. mystery shopping -menetelmää, jossa simuloitiin ostotilanteita

digitaalisilla alustoilla useissa eri EU:n jäsenvaltioissa. Tutkimuksessa oli lisäksi lainopillinen näkökulma.

Tutkijan kommentti: Tutkimus on monella tapaa merkittävä, ja sen tematiikka liittyy meidän jokaisen arkipäivään muun muassa kuluttajansuojan, yksityisyyden suojan ja digitaaliseen turvallisuuden välittämistä kysymyksinä. Harhauttavien suunnittelumallien ja manipulatiivisten personointikäytäntöjen maailmassa kuluttajien valinnanvapaus näyttääkin näennäiseltä. Kuluttajien valinnanvapauden heikentymisellä on vaikutuksensa myös yritysten väliseen kilpailuun ja vastuullisesti toimivien yritysten kilpailuasemaan. Digitaalisessa ympäristössä markkinointi- ja myyntitekniikat muuttuvat kuitenkin nopeasti. Tämän vuoksi digitaalisten käyttöliittymien ja myyntiprosessien muotoilussa yritysten yhteiskuntavastuullisuutta tulisi korostaa ja tutkia. Lisäksi viranomaistyössä ja lainvalmistelussa tulisi kiinnittää huomiota erilaisten valvontaintressien ja sääntelymekanismien sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksien ja erilaisten kuluttajaryhmien tunnistamiseen. (JP)

5.2 Oletusvalinnat digitaalisissa luotonhakuprosesseissa ohjaavat kuluttajien luottovalintoja

Tiivistelmä: Kuluttajien ylivelkaantumisen estäminen jo pitkään ollut keskeisenä tavoitteena niin Suomessa kuin Euroopan unionin politiikka- ja sääntelytoimissa. Kuluttamisen ja kaupankäynnin digitalisoituminen on luonut merkittäviä haasteita kuluttajien valinnanvapaudelle ja harkintamahdollisuudelle ostopäätöksiä ja sopimuksia tehtäessä. Alankomaiden finanssimarkkinaviraston (AFM) toteuttamassa verkkosivustotestauksessa selvitettiin, miten luottoyhtiön verkkosivujen ja digitaalisen luotonhakuprosessin valinta-arkkitehtuuri vaikuttaa kuluttajien luottovaihtoehtojen valintaan. Julkaisussa havaittiin, että luotonhakusivuston valmiit oletus- ja mallivalinnat sekä valinta-arkkitehtuuri vaikuttavat kuluttajien valintoihin. Tämä näkyi erityisesti lyhennyserien suuruuden ja laina-ajan pituuden määrittelyssä. Kuluttajat valitsivat keskimääräisesti 12 kuukautta lyhyemmän laina-ajan, kun kuluttajia edellytettiin valitsemaan luoton kokonaiskustannukset pelkän kuukausittaisen lyhennyserään sijaan.

Julkaisu: Making it easier to borrow responsibly. The effect of online choice architecture on consumer borrowing behaviour. The Dutch Authority for the Financial Markets. Julkaistu 26.10.2019.

Alkuperäiskielinen julkaisu: <https://www.afm.nl/~profmedia/files/rapporten/2019/rapportleenbeslissing.pdf>

Linkki: <https://www.afm.nl/~profmedia/files/rapporten/engels/making-it-easier-to-borrow-responsibly.pdf?la=en>

Vertaisarvioitu: Ei

Tutkimuksen luonne: Viranomaisen ja luottoyrittäjien kanssa yhteistyössä tehty selvitys, joka toteutettiin käytännönläheisellä A/B-testaustavalla. Testausmenetelmällä voidaan kartoittaa verkkosivuston muuttujien vaikutusta asiakkaiden käyttäytymiseen.

Tutkijan kommentti: Voimassa oleva kuluttajansuojalaki edellyttää, että luotonantajat noudattavat luottoja myöntäessään hyvää luotonantotapaa. Tämä tarkoittaa, että luotonantajien tulee luotoannossa menetellä vastuullisesti, eikä luottoa esimerkiksi tule markkinoida siten, että markkinointi on omiaan selvästi heikentämään kuluttajan kykyä harkita luoton ottamista huolellisesti. Alankomaiden finanssimarkkinaviraston tuottama selvitys havainnollistaa, kuinka mainonnan ja luotonantajien tiedonantovelvollisuuksien lisäksi luotonannon vastuullisuutta tulee tarkastella myös luotonhakuprosessin, sivuston arkkitehtuurin ja oletus- tai mallivalintojen näkökulmasta. Vaikka tieteellisten käytäntöjen näkökulmasta arvioiden julkaisu menetelmineen ei ole korkeatasoinen, se alustavasti tarjoaa konkreettisen ja helposti luettavan esimerkin oletus- ja mallivalintojen sekä luotonhakuprosessin valinta-arkkitehtuurin vaikutuksesta kuluttajien päätöksentekoon. Julkaisu avaa pohdittavaksi luottosopimuksia laajemmin ostospolkumuotoilun yhteyksiä kuluttajien verkko-ostokäyttäytymiseen ja harkintamahdollisuuksiin. (JP)

5.3 Vero-oikeuden tutkijoiden konsulttialan tehtäviin liittyy intressiristiriitojen riski

Tiivistelmä: Yritysten aggressiivinen verosuunnittelu on jo pitkään ollut yhteiskunnallisen ja oikeustieteellisen keskustelun kohteena sekä keskeinen yritysten yhteiskuntavastuullisuuteen liittyvä kysymys. Väitöstutkimus tarkastelee kriittisesti vero-oikeudellisen tutkimuksen roolia ja vaikutuksia aggressiivisessa verosuunnittelussa. Siten tutkimus kääntää huomion oikeustieteen käytäntöihin ja vero-oikeuden tutkijoiden omaan toimintaan sivutoimisissa ja verokonsultointitehtävissä yksityisellä sektorilla. Tutkimuksessa havainnollistetaan, millaista taloudellista ja poliittista valtaa vero-oikeustieteessä käytetään, ja miten verotutkimus itse asiassa mahdollistaa aggressiivista verosuunnittelua. Verokonsulttiyhtiöillä työskentelevien verotutkijoiden tuottama oikeuskirjallisuus saattaa edistää yhtiöiden intressiä tulkintatilanteissa esimerkiksi silloin, jos konsultti-tutkijan tuottama tulkintakannanotto saa tuomioistuinarkinnassa oikeuslähteen aseman. Siten verotutkimukseen liittyvät sidonnaisuudet ja intressiristiriidat voivat edistää verojen minimointia sekä heikentää verosääntelyn tulkinnan demokraattista hyväksyttävyyttä.

Julkaisu: Raitasuo, S. (2022), Oikeustiedettä vai asianajoa? Kriittisiä näkökulmia vero-oikeuden tutkimukseen. Yliopistollinen väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Linkki: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-7830-5>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Tutkimus edustaa kriittistä lainoppia, ja se perustuu lainopillisen aineiston analyysille sekä esimerkiksi tutkijan tuottaman näkemyksen edustamien intressien analyysille. Lisäksi aineistona käytetään hallinto-oikeuksista ja verohallinnosta saatua tietoa oikeustapauksista, joissa on esitetty vero-oikeudenalan tutkijoiden asiantuntijalausuntoja. Lainopin lisäksi tutkimuksessa käytetään tapaustutkimusta ja määrällistäkin osuutta.

Tutkijan kommentti: Oikeustieteen tutkijoilla, etenkin lainopin harjoittajilla, on jo pitkään oikeustieteellisessä keskustelussa nähty olevan kaksoisrooli. Yhtäältä tutkijat tarkastelevat voimassa olevaa oikeutta tutkimuskohteena, ja toisaalta oikeustieteilijät osallistuvat itsekin oikeusjärjestyksen uudistamiseen ja oikeusnormien tuottamiseen

esimerkiksi laatimilla tulkintasuosituksia eli näkemyksiä siitä, miten oikeutta tulisi tietyissä tilanteissa tulkita ja soveltaa. Tutkijoiden erityisasiantuntijuudelle on tarvetta ja kysyntää, ja tutkimuksen yhtenä tehtävänä onkin yhteiskunnallinen vuorovaikutus sekä tutkimusperustaisen tiedon tarjoaminen eri toimijoiden käyttöön. Vastuullinen ja eettinen tutkimus on luotettavaa ja objektiivista, ja edellyttää muun ohella tutkijan sidonnaisuuksien arviointia, sidonnaisuuksien avointa raportointia ja eturistiriitojen tunnistamista. Oikeustieteilijöiden kaksoisroolin ja asiantuntijatyö edellyttäisikin keskustelua tieteenalan sidonnaisuuskäytännöistä. Julkaisun tutkimusaineistosta voidaan havaita intressiristiriidan mahdollisuus verotutkimuksen ja sivutoimien välillä, mutta tutkijan todellisten vaikuttimien tarkastelua aineistolla ei voi tehdä. Kiinnostavaa olisikin tutkia tarkemmin, mitkä seikat ja intressit vaikuttavat tutkimusasetelmien ja tulkintasuosituksen tuottamisessa. (JP)

5.4 Lasten toimijuus jää katveeseen eron jälkeisiä vainoamisrikkoksia koskevissa käräjäoikeusratkaisuissa

Tiivistelmä: Tutkimus tarkastelee lasten aseman rakentumista vanhempien eron jälkeisiä vainoamisrikkoksia koskevissa suomalaisten käräjäoikeuksien ratkaisuissa ja niiden perusteluissa. Tavoitteena oli selvittää, miten käräjäoikeudet asemoivat lapsia pelkoa, huolta ja oikeudenvastaisuutta vanhemman vainoamisesta koskevassa arvioinnissa. Tutkimusaineisto koostuu käräjäoikeuksien ratkaisusta, joissa ainakin toista vanhempaa syytettiin rikoslain 24:7a:n mukaisesta vainoamisesta. Aineisto kattoi kaikki vainoamisesta annetut käräjäoikeuksien ratkaisut vuosilta 2014–2017, joissa eron jälkeinen vaino kosketti jollain tapaa asianosaisten lapsia. Tutkimuksen mukaan vainoamisrikkosten oikeudenkäyntiin liittyy merkittävä riski lapsen ja tämän suojan- tai avuntarpeiden jäämisestä katveeseen. Vain noin 11 %:ssa ratkaisuissa (n=14) lapset huomioitiin osallisena, toimijana tai asianomistajana. Muutoin lapsen toimijuus ei saanut käräjäoikeuksien ratkaisussa juurikaan huomiota tai vaikutusta tosiasioiden tai tunnusmerkistön arvioinnissa. Lapset kokevat usein pelkoa vainoamistapauksissa, mutta tuomioistuimet harvemmin ottavat huomioon lapsen kokemuksia tai vainoamisen vaikutusta lapseen yksilönä.

Julkaisu: Koulu, S., Nikupeteri, A., Laitinen, M. & Lohiniva-Kerkelä, M. (2022). Does children's fear matter? Evaluating children's positions in Finnish court decisions on stalking. *Behavioral Sciences & the Law*, Volume 40, Issue 5, p. 699–714.

Linkki: Julkaisu on avoimesti saatavilla, <https://doi.org/10.1002/bsl.2590>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Tutkimus on toteutettu käräjäoikeusratkaisuista (n=127) koostuvan aineiston diskurssianalyysillä.

Tutkijan kommentti: Lapset ovat erittäin haavoittuvassa asemassa perheensisäisissä ja vanhempien välisissä väkivaltatilanteissa. Vaikka rikosoikeudelliset prosessit käräjäoikeuksissa eivät ole ensisijainen väylä rikosten uhrien tai lasten aseman tukemisessa, julkisvallan tulee varmistaa, että lapsen etu ja oikeudet huomioidaan myös rikosvastuun käsittelyssä. Esimerkiksi YK:n lapsen oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa lasten oikeuksien peruspilarina on lapsen oikeus saada näkemykset huomioon otetuiksi lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lapsia tulisi kohdella myös tasavertaisesti yksilöinä. Tutkimus tuo esille, kuinka itse oikeudelliseen ratkaisutoimintaan ja perustelukäytäntöihin saattaa sisältyä menettelytapoja tai ajattelumalleja, jotka eivät tunnista tai anna merkitystä lasten toimijuudelle tai osallisuudelle taikka lapseen kohdistuville vainoamisen vaikutuksille. Tällöin rikosprosessin rakenteet eivät tue lasten aseman tunnistamista ja lapsen edun toteutumista. Lapsi saattaakin häivyttyä tarpeineen ja kokemuksineen osaksi perhekollektiivia. (JP)

5.5 Näkyvä, tehokas valvonta ja kiinnijäämisen mahdollisuus vähentävät tieliikenne-rikkomuksia

Tiivistelmä: Ylinopeus, päihtyneenä ajaminen, turvavyön käyttämättä jättäminen sekä huomion herpaantuminen ovat isohko osa kuolemaan johtavia tekijöitä tieliikenneonnettomuuksissa koko Euroopassa. Vaikka tieliikenne-rikkomuksista on säädetty laissa, eivät rikkomuksia seuraavat mahdolliset sanktiot ole riittäneet kitkemään ongelmia

pois. Julkaisussa vertailtiin eri maiden tieliikennevalvonnan tasoa. Julkaisussa korostettiin, että sanktioilla tai niiden suuruudella ei ollut merkitystä, mikäli tekijällä ei ollut todellista riskiä jäädä teostaan kiinni. Kiinnijäämisen todennäköisyyden merkitystä korostettiin etenkin alkoholin tai huumausaineiden vaikutuksen alaisina tehdyissä teoissa. Tehokas, automatisaation mahdollisuuksia hyödyntävä ja tienkäyttäjille näkyväksi tehty valvonta nostetaan raportissa keskeiseksi ratkaisuksi tieliikenne rikkomusten hallinnassa.

Raportissa annettiin suosituksia eri maiden viranomaisille, kuinka puuttua ongelmakohtiin tehokkaasti, esimerkiksi kampanjoimalla turvavyön käytöstä ja ajonaikaisen puhelimen käytön vaaroista, lisäämällä näkyvää valvontaa tai laskemalla nopeusrajoituksia keskusta-alueilla ja yhdistämällä siihen tehokkaan kameravalvonnan. Lisäksi raportti sisältää toimenpide-ehdotuksia EU:n toimielimille jäsenvaltiot rajat ylittävän liikenneturvallisuutta koskevan yhteistyön edistämiseksi. Yksi esimerkki hyvänä nähdystä sääntelystä on uusien autojen pakolliset turvavöidenkäyttöohjelmat ja niiden kehittäminen. Raportti tuo esille myös ongelmakohtia, esimerkiksi paikoitellen heikon kamerateknologian sekä liian vähäiset resurssit valvoa liikennettä etänä (kameratallenteiden läpikäynti). Seuraamusten toteutumattomuus, kuten sakkojen perimättä jättäminen, tai liian pitkän ajan kuluminen rikkomuksen ja seuraamuksen välillä heikensivät sanktioiden vaikutusta.

Julkaisu: Carson, J., Jost, G. & Meinero, M. (2022). How Traffic Law Enforcement Can Contribute To Safer Roads. PIN Flash Report 42. European Transport Safety Council (ETSC), March 15th, 2022.

Linkki: https://etsc.eu/wp-content/uploads/ETSC_PINFLASH42_v2TH_JC_FINAL_corrected-060522.pdf

Vertaisarvioitu: -

Tutkimuksen luonne: Raportissa käytettiin eri jäsenmaista saatuja tietoja tieliikennevalvonnasta, määrättyistä sakoista ja puhallustesteistä määrälliseen analyysiin, ja verrattiin niitä toisiinsa maihin suhteessa valvontaan. Raportissa käytettiin seuraavia indikaattoreita: nopeusvalvonta, puhallustestit, turvavyön käyttö, puhelimen käyttö ajamisen aikana ja rajan ylittävä valvonta.

Tutkijan kommentti: Liikenneturvallisuuden edistäminen on keskeisin tieliikennettä koskevan lainsäädännön tavoite. Raportti havainnollistaa, kuinka liikenneturvallisuus on moniulotteinen tavoitetilä, jonka saavuttaminen edellyttää erilaisia lähestymistapoja ja kuljettajien käyttäytymisen ymmärtämistä. Sääntelyn tavoitteiden tosiasiallista toteutumista voidaan edistää esimerkiksi ajoneuvoihin sisällytettävillä digitaalisilla turvaominaisuuksilla, tie- ja kaupunkisuunnittelulla, automaattisen liikennevalvonnan ratkaisuilla ja vaikuttamalla kuljettajien kokemuksiin kiinnijäämisen todennäköisyydestä. Riittävät liikennevalvonnan resurssit, valvonnan läsnäolon näkyminen sekä seuraamusten tehokas ja nopea toimeenpano ovat avainasemassa toivotun liikennekäyttäytymisen saavuttamisessa. (JP)

6 Työelämä

Tutkijaryhmä: Kaisa Hytönen ja Markus Kanerva (Laurea amk)

Tämänkertaisessa työelämäkatsauksessa tarkastelemme työelämän sukupuolittumista käyttäytymistieteellisestä näkökulmasta. Työelämän sukupuolittuminen on arkipäivää tasa-arvoisissakin yhteiskunnissa. Nostamme esille mahdollisia käyttäytymistieteellisiä tekijöitä työelämän sukupuolittumisen taustalta sekä haemme käytännölläheisiä ratkaisuja mielekkään työelämän mahdollistamiseksi sukupuolesta riippumatta.

6.1 Sukupuolittuneissa tehtävissä miehet ja naiset aliarvioivat osaamisensa

Tiivistelmä: Tässä tutkimuksessa selvitettiin, miksi naiset uskovat miehiä vähemmän omaan osaamiseensa sekä miksi naisten osaamiseen ryhmänä uskotaan vähemmän. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että näitä ilmiöitä esiintyy erityisesti miehisten alojen kohdalla. Yhteisössä valitsevien stereotyyppien on ehdotettu olevan yksi varteenotettava selittävä tekijä, mikä tässä tutkimuksessa pystyttiin todentamaan. Tutkimuksessa käytetyt koeasetelmat toivat esiin, että naiset yliarvioivat osaamistaan, kun heiltä kysyttiin vastauksia tietovisassa naisellisina pidetyistä asioista, mutta aliarvioivat osaamistaan miehisten kysymysten kohdalla. Sama havainto tehtiin kääntäen miesten kohdalla. Lisäksi huomattiin, että mitä vaikeampi kysymys oli, sitä itsevarmempia vastaajat olivat siitä, että heidän vastauksensa olisi oikein. Kun tämä ns. vaikeudesta johtuva oman osaamisen virhearviointi, joka siis vahvistuu varsinaisen osaamisen pienentyessä, erotetaan omana tekijänä vastaajien virheistä, pystytään osoittamaan, että sukupuoliset stereotypiat selittävät osaamiseroja nais- ja miesalojen välillä. Tutkivat olivat myös kiinnostuneita siitä, minkälainen vaikutus omaan ja muiden osaamiseen uskomisella on halukkuuteen jakaa omia ideoitaan pareissa. He havaitsivat, että kun koehenkilö tiesi parinsa olevan vastakkaista sukupuolta, uskomukset osaamisesta pohjautuivat stereotyyppioihin. Tämä vaikutti halukkuuteen ehdottaa omaa ideaansa johtaen siihen, että parien vastausten laatu heikkeni.

Julkaisu: Bordalo, P., Coffman, K., Gennaioli, N., & Shleifer, A. (2019). Beliefs about gender. *American Economic Review*, 109(3), 739-73.

Linkki: <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/aer.20170007>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Satunnaistettu kontrolloitu koe

Tutkijan kommentti: Artikkelin kirjoittajat osoittivat, että stereotypiat vahvistavat sukupuolten välisiä todellisia osaamiseroja, minkä seurauksena naiset olivat entistäkin epävarmempia kysymyksissä, joissa miehillä oli enemmän osaamista. Käytännössä päätös hakea uutta työtä tai vastuullisempaa tehtävää perustuu hakijan itsearvioon omasta osaamisestaan suhteessa muihin hakijoihin. Siksi kannattaa tarkastella, perustuuko itsearvio oikeaan kuvaan omasta osaamisesta vai uskomukseen, johon sukupuoliin kytkeytyvät stereotypiat voivat vaikuttaa. Kokemukseen eri alojen sukupuolittuneisuudesta voidaan kuitenkin vaikuttaa: esimerkiksi naisroolimalleilla on havaittu olevan myönteinen vaikutus naisten halukkuuteen hakeutua miehille aloille (esim. Porter & Serra, 2017). (MK)

6.2 Sukupuolierot julkisten ja yksityisten tavoitteiden asettamisessa ja tehtävässä suoriutumisessa

Tiivistelmä: Tässä tutkimuksessa tutkijat tarkastelivat sukupuolen vaikutusta itselle asetettuihin tavoitteisiin ja tavoitteiden vaikutusta vaivannäköä vaativassa tehtävässä suoriutumiseen. Tutkimuksessa tarkasteltiin tehtävässä suoriutumista ilman ennakoon asetettua tavoitetta, oman henkilökohtaisena tietona pidetyn tavoitteen asettamisen jälkeen sekä julkisesti ilmaistun tavoitteen asettamisen jälkeen. Tehtävässä suoriutuminen oli koetilanteessa julkista tietoa kaikissa koeryhmissä. Tutkimustulokset osoittivat, että miehet asettivat itselleen korkeampia tavoitteita kuin naiset. Lisäksi koehenkilöt asettivat itselleen korkeampia julkisia kuin yksityisiä tavoitteita. Tutkimustulosten perusteella miehet suoriutuivat tehtävästä kaikissa koeryhmissä naisia paremmin. Tavoitteiden julkisuus vs. yksityisyys ei vaikuttanut miesten menestykseen

tehtävässä, mutta tavoitteiden julkisuus heikensi merkittävästi naisten suoriutumista tehtävässä. Sekä miehet että naiset yliarvioivat omaa suoriutumistaan, mutta naiset olivat molemmissa koetilanteissa realistisempia arvioissaan. Kun tavoitteet olivat yksityisiä, sekä miehet että naiset asettivat maltillisempia tavoitteita kuin julkisia tavoitteita asettaessaan.

Julkaisu: Brandts, J., El Baroudi, S., Huber, S. J., & Rott, C. (2021). Gender differences in private and public goal setting. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 192, 222-247.

Linkki: <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2021.09.012>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Satunnaistettu kontrolloitu koe

Tutkijan kommentti: Tavoitteiden asettaminen yleisesti ottaen edistää tehtävissä suoriutumista. Tutkimuksen tuloksissa huomiota herättää se, että naisten suoriutuminen tehtävässä heikkenee, kun tavoitteet ovat julkisia. Artikkelissa esitellään myös aikaisempaa tutkimusnäyttöä, jonka mukaan itselle asetetut tavoitteet parantavat miesten suoriutumista tehtävistä, mutta naiset voivat suoriutua paremmin tehtävissä ilman tavoitteiden asettamista. Lisäksi aikaisemmat tutkimustulokset tukevat tämän tutkimuksen löydöksiä siitä, että naiset asettavat itselleen miehiä maltillisempia tavoitteita. Tutkimusnäyttö herättää kysymyksen siitä, tukeeko yhdessä sovittujen tulostavoitteiden kautta johtaminen vastaavassa määrin naisten kuin miesten työskentelyä. (KH)

6.3 Naiset kuvaavat osaamistasonsa alakanttiin miehisissä tehtävissä

Tiivistelmä: Tämä artikkelissa kuvataan, miten eri sukupuolet arvioivat omaa suoriutumistaan erityisesti miehisinä pidetyillä aloilla kuten matematiikassa ja tieteissä. Kiinnostuksen kohteena oli myös, kuinka kyvykkäinä eri sukupuolet esittävät itsensä tilanteessa, jossa heidän kannattaisi taloudellisessa mielessä esitellä itsensä todellisuutta taitavampina. Tutkijat havaitsivat, että naiset arvioivat osaamisensa selvästi heikommaksi kuin miehet, vaikka he todellisuudessa suoriutuivat yhtä hyvin. Tilanteissa,

joissa oman osaamistason kuvauksella oli taloudellinen merkitys, miehet paisuttelivat osaamistaan enemmän kuin naiset. Kun kannustin paisuttelulle poistettiin, sekä miehet että naiset alensivat osaamisarvioitaan sukupuolieron kuitenkin säilyen. Sukupuolten välinen ero tuli esiin jopa viidesluokkalaisten ikäisten kohdalla, kun koululaisille annettiin vastaavia tehtäviä. Ainoastaan kun osaamisarvioita tehtiin kielellistä kyvykkyyttä mittaavissa tehtävissä, sukupuolten välinen ero poistui.

Julkaisu: Exley, C. L., & Kessler, J. B. (2022). The gender gap in self-promotion. *The Quarterly Journal of Economics*, 137(3), 1345-1381.

Linkki: <https://doi.org/10.1093/qje/qjac003>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Satunnaistettu kontrolloitu koe

Tutkijan kommentti: Tutkijat loivat useita erilaisia koeasetelmia löytääkseen tilanteita, joissa sukupuolten välinen ero häviäisi, mutta naisten taipumus aliarvioida osaamistaan miehille tyypillisillä aloilla säilyi sitkeästi. Tutkijat pohtivat, voisiko tilannetta muuttaa, jos ihmisille kerrottaisiin sukupuolten välisistä eroista itsearvioinnissa. Ottaen kuitenkin huomioon, kuinka syvällä tämä ero vaikuttaa olevan, helpompi tapa vaikuttaa voisi olla "systeemin muuttaminen" kuin "naisten muuttaminen". Nämä kysymykset ovat erityisen merkityksellisiä rekrytointitilanteissa, jotka pohjautuvat yksilöiden tekemiin itsearviointeihin omista kyvyistään. (MK)

6.4 Sukupuolivinouman vähentäminen rekrytoinnissa

Tiivistelmä: Rekrytointiprosessit ovat alttiita sukupuolivinoumille: stereotyyppisesti miesvaltaiseen tehtävään valitaan todennäköisemmin mies ja naisvaltaiselle alalle puolestaan naisilla on etulyöntiasema. Tässä artikkelissa esitetään sukupuolivinouman vaikutuksen pienentämiseksi hakijoiden arvioimista yhdessä sen sijaan, että kukin henkilö arvioitaisiin yksittäin. Valintakäyttäytymisen tutkimuksessa on havaittu, että eri vaihtoehtojen arvioiminen yhdessä lisää harkintaan pohjautuvaa päätöksente-

koa, kun taas intuitiiviset prosessit ovat merkittävämmässä roolissa silloin, kun vaihtoehtoja arvioidaan erikseen. Koeasetelmassa arvioinnin kohteeksi asetettiin kaksi henkilöä siten, että sukupuolistereotypia tuki tehtävässä huonommin suoriutuneen henkilön valitsemista. Tutkimustulokset osoittivat, että kun henkilöitä arvioitiin yhdessä, valituksi tuli useammin tehtävässä paremmin suoriutunut henkilö. Sen sijaan, kun henkilöitä arvioitiin yksilöinä, sukupuolivinouman vaikutus oli vahva siitä huolimatta, että tehtävässä suoriutuminen ennusti tulevaa suoritustasoa eikä sukupuolella ollut vastaavaa merkitystä tulevan suoritustason kannalta.

Julkaisu: Bohnet, I., Van Geen, A., & Bazerman, M. (2016). When performance trumps gender bias: Joint vs. separate evaluation. *Management Science*, 62(5), 1225-1234.

Linkki: <http://dx.doi.org/10.1287/mnsc.2015.2186>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Laboratoriokoe

Tutkijan kommentti: Sukupuolivinouman läsnäolo rekrytointiprosesseissa voi hidastaa ja vaikeuttaa uralla etenemistä, jos henkilö työskentelee sukupuolistereotypian vastaisella alalla. Sukupuolivinouman vaikutuksen pienentäminen onkin erittäin tärkeää tasa-arvoisen työelämän takaamiseksi. Tässä artikkelissa esitetty keino arvioida hakijoita ryhminä yksittäin arvioimisen sijaan pohjautuu käyttäytymistieteelliseen ymmärrykseen ihmisen valintakäyttäytymisestä ja tarjoaa melko yksinkertaisen keinon vinoutuneen arvioinnin vähentämiseksi. Vaikkakin tässä tutkimuksessa arvioitavat henkilöt pysyivät anonyymina niin arvioijille kuin tutkijoillekin, on hakijoiden arvioiminen ryhmässä käytännönläheinen ja kokeilemisen arvioinen ratkaisu erilaisiin rekrytointitilanteisiin. (KH)

6.5 Henkilökohtaiset ominaisuudet uravalinnoissa

Tiivistelmä: Tasa-arvoa kannattavissa yhteiskunnissa on pyrkimys tasapainottaa miesten ja naisten eroja työmarkkinoilla. Usein olettamana on, että erot johtuvat ympäristön normeista ja erilaisista mahdollisuuksista miehille ja naisille. Tästä huolimatta

on havaittu, että tasa-arvoisissa yhteiskunnissa työtehtävien sukupuolittuminen ei vähene kuten ympäristön vaikutukseen pohjautuvan teorian mukaan pitäisi tapahtua. Lisäksi naisten urapolkua tukevat interventiot usein epäonnistuvat. Kirjoittajat nostavat esille ympäristövaikutuksen lisäksi biologisten tekijöiden merkityksen uravalinnoissa. Käyttäytymistieteellisten tutkimustulosten perusteella miehet ja naiset poikkeavat keskimäärin toisistaan esimerkiksi riskiasenteissa, kilpailuhenkisyydessä, sosiaalisissa mieltymyksissä, tunnollisuudessa, avaruudellisessa hahmotuskyvyssä ja verbaalisuudessa. Tasa-arvoisissa yhteiskunnissa uravalinnat tehdään omien taipumusten ja mieltymysten pohjalta, jolloin biologiset tekijät voivat vahvistaa demografisten ryhmien eriytymistä ammatinvalinnassa. Se, että naiset keskimäärin hakeutuvat miehiä ihmisläheisempiin tehtäviin, voi johtua henkilökohtaisista ominaisuuksista, mieltymyksistä ja taipumuksista. Ympäristötekijöiden vaikutukseen perustuvat interventiot tasa-arvon lisäämiseksi eivät toimi, jos biologisten tekijöiden selittämät mieltymykset vaikuttavat merkittävästi uravalintoihin.

Julkaisu: Stern, C., & Madison, G. (2022). Sex differences and occupational choice Theorizing for policy informed by behavioral science. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 202, 694-702.

Linkki: <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2022.08.032>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Kirjallisuuskatsaus

Tutkijan kommentti: Artikkelin kirjoittajat ottavat rohkeasti kantaa miesten ja naisten uravalintojen erojen tarkasteluun tuomalla mukaan keskusteluun sukupuolten väliset biologiset eroavaisuudet valintakäyttäytymisessä ja persoonallisuudessa. Kuten kirjoittajatkin toteavat, laajaa käyttäytymistieteellistä tutkimustietoa sukupuolten välisistä eroista valintakäyttäytymisessä ei useinkaan oteta huomioon akateemisessa tai yhteiskunnallisessa keskustelussa työmarkkinoiden sukupuolittumisesta. Sen sijaan, että pyrimme kannustamaan naisia tyypillisesti miesvaltaisille aloille, voisimme hyväksyä biologiset erot vahvuuksina ja pyrkiä vaikuttamaan siihen, miten yhteiskunnassa arvostetaan tyypillisesti naisvaltaisia aloja. Kokonaishyvinvoinnin kannalta olisi tärkeää mahdollistaa arvostetut, mutta mielekkäät ja henkilökohtaisia ominaisuuksia tukevat urapolut sukupuolesta riippumatta. (KH)

7 Kestävä kehitys

Tutkija: Jarno Tuominen (Turun yliopisto)

7.1 Ilmasto-asenteet ja niihin vaikuttavat tekijät

Tiivistelmä: Mitkä tekijät vaikuttavat asenteisiimme ilmaston muutokseen liittyen? Hornsley ja kollegat kävivät läpi 25 kyselyä ja 171 tieteellistä tutkimusta 56:sta eri maasta selvittääkseen ilmastoasenteita ja niihin vaikuttavia tekijöitä. Merkittävimpinä ennustavina tekijöinä ilmastonmuutokseen ja ihmisen rooliin sen etenemisessä olivat arvot, ideologiat ja poliittinen suuntautuminen. Kiinnostavasti näihin verrattuna tekijöillä kuten ikä, sukupuoli, koulutustaso, tai tulotasolla oli vain pieni vaikutus. Tarkemmin kuvattuna ilmastonmuutoksen todellisuuteen uskomista ennusti mm. luottamus tutkijoihin, koettu tieteellinen konsensus, objektiivisesti arvioitu osaaminen, kokemukset sään ääri-ilmiöistä sekä ekologisen paradigman kannattaminen. Epäuskoa ilmastonmuutokseen päinvastoin ennusti yksilökeskeiset kulttuuriset arvot, hierarkiset arvot, sekä vapaan markkinatalouden kannattaminen. Tarkasteltaessa näiden uskomusten vaikutusta varsinaiseen ilmastoystävälliseen käyttäytymiseen todetaan vaikutusten olevan pääasiallisesti vain maltillisia. Tutkijat korostavatkin kuvailevan tutkimuksen sijaan tärkeämpää olevan niiden tekijöiden ymmärtäminen, jotka saavat yksilöt uskomaan ilmastonmuutoksesta tietyllä tavalla. Tämä mahdollistaa monipuolisemman kuvan ilmiöstä ja samalla myös sisältää mahdollisia reittejä epätieteellisten uskomusten muuttumiseen.

Julkaisu: Hornsey, M., Harris, E. A., Bain, P. G. & Fielding, K. S. (2016). Meta-analyses of the determinants and outcomes of belief in climate change. *Nature Climate Change*, 6, 622–626.

Linkki: <https://doi.org/10.1038/nclimate2943>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Meta-analyysi

Tutkijan kommentti: Ajatus siitä, että uskomuksemme ohjaavat käyttäytymistämme ei aina ole itsestään selvä. Ymmärtääksemme ilmastoystävällistä käyttäytymistä määrittäviä tekijöitä tulee meidän ensin ymmärtää mitkä tekijät vaikuttavat uskomuksiimme ilmastosta ja toisaalta mitkä tekijät estävät meitä käyttäytymästä uskomusten ja aikomustemme mukaisesti. Tämä on hyvin monimutkainen kysymys, ja tämän artikkelin laaja monikansallinen otos auttaa meitä vastaamaan ensimmäiseen kysymykseen: Arvoilla ja poliittisilla ideologioilla on merkittävä vaikutus uskomuksiimme ilmastomuutoksesta. Toisen kysymyksen osalta se jättää vastauksen osin ilmaan. Se kuvastaa nk. arvo-käyttäytymiskuilua, jossa saatamme pitää jotakin asiaa merkittävänä, muttemme kuitenkaan muuta käyttäytymistämme uskomustemme mukaisesti. Meta-analyysiin sisällytetyissä tutkimuksissa on havaittavissa tämä ilmiö, sillä uskomus ja asenne itsessään ei vielä automaattisesti muutu toiminnaksi. Käyttäytymistieteiden osalta merkittäväksi kysymykseksi jääkin miten siltoittaa tuo kuilu ja helpottaa ihmisten henkilökohtaisten arvojen mukaista toimintaa.

7.2 Ilmastoskeptisismi ja käyttäytymistiede

Tiivistelmä: Huolimatta usean vuosikymmenen tieteellisestä näytöstä ihmisen roolista ilmastomuutoksessa skeptisyys on yhä yhteiskunnassa merkittävää. Skeptiset asenteet hidastavat ilmastomuutokseen reagointia. Perinteiset keinot, kuten tiedonvälitys ei jostakin syystä tavoita skeptistä väestönosaa. Hornsey ja Lewandowsky tarkastelevat artikkelissaan ilmiötä käyttäytymistieteiden näkökulmasta, painottaen erityisesti rakenteellisten ja yksilöpsykologisten tekijöiden välistä vuorovaikutusta. He kuvaavat asenteiden, mediailmaston, poliittisten toimijoiden ja teollisuuden yhteisvaikutusta skeptisten asenteiden synnyssä ja ylläpidossa. Yksilöpsykologisesti he painottavat motivoituneen päättelyn roolia. Ilmiö tarkoittaa inhimillisen tiedonkäsittelyn taipumusta etsiä ja keskittyä pääasiallisesti omiin ajatuksiin ja uskomuksiin soveltuvaan tietoon, ja jättää toisaalta oletusten vastainen informaatio huomiotta. Artikkelissa kuvataan mahdollisia motiiveja olla uskomatta käyttäytymisen rooliin ilmastomuutoksessa, materiaalisista syistä ideologiisiin. Ideologiat ovatkin suurin selittäjä ilmastoasenteissa, ja se usein yliajaa tieteellisen tutkimustiedon johtopäätökset näiden ollessa ristiriidassa. Siirryttäessä yksiotasolta ylemmäs, he kuvaavat ryhmäänkuulumisen ja oma sidosryh-

män ylläpitämisen keskeisenä sosiaalisena tekijänä ilmastoasenteissa. Lopuksi he kuvaavat rakenteellisia tekijöitä ilmastoskeptismin ylläpidossa, painottaen erityisesti taroituksellisen misinformaation roolia.

Ratkaisuksi he tarjoavat kuutta strategiaa epätieteellisen spektismin kohtaamisessa:

- 1) arvot huomioivan kommunikaation kautta, painottaen ilmastomuutoksen tutkittuja vaikutuksia asioihin joita ilmastoskeptiset henkilöt kokevat arvojen mukaisina (t.s. mitkä arvopohjat esiintyvät tietyissä yhteiskunnissa yhdessä ilmastoskeptismin kanssa)
- 2) jaettujen hyötyjen näkökulman korostaminen, esim. tuoden ilmi vihreän siirtymän vaikutukset teollisuuteen tai kansanterveyteen
- 3) hyödyntäen kommunikaatiossa skeptisten ryhmien sisäisiä arvostettuja toimijoita.
- 4) sosiaalisten normien esittämisen ja määrittelyn kautta.
- 5) konsensukseen pohjautuvan kommunikaation kautta (esim. 97% ilmastotutkijoista pitää ilmastomuutosta ja ihmisten merkittävää roolia siihen totena)
- 6) ilmastoystävällisten toimien sulauttaminen osaksi sosiaalista arkea ja käytäntöjä

Julkaisu: Hornsey, M.J., & Lewandowsky, S. (2022) A toolkit for understanding and addressing climate scepticism. *Nature Human Behaviour*, 6, 1454–1464.

Linkki: <https://doi.org/10.1038/s41562-022-01463-y>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Katsaus

Tutkijan kommentti: Tutkijat pyrkivät kuvaamaan kattavasti sitä monimutkaista verkostoa, jossa uskomuksemme syntyvät ja missä niitä ylläpidetään. Aiempi käsitys ihmisestä rationaalisena tiedonetsijänä, joka arvioi kutakin vaihtoehtoa objektiivisesti ja harkitsevasti ei ole juurikaan saanut tukea psykologisesta tutkimuksesta. Hornsey ja Lewandowsky esittelevät erityisesti poliittisten ideologioiden ja rakenteiden ohjaavan vaikutuksen tiedonkäsittelyymme, samalla korostaen yleisinhimillistä yhteenkuuluvuuden tarvetta päätöksenteon ajurina. He kuvaavat askelia skeptismin vastaiseen työskentelyyn, mutta keskittyvät pääasiallisesti keinovalikoimassaan kommunikaatioon esimerkiksi rakenteellisten muutosehdotusten sijaan.

7.3 Ilmaston ääri-ilmiöiden vaikutus kulutuskäyttäytymiseen

Tiivistelmä: Ilmastonmuutoksen yhtenä seurauksena on ilmaston ääri-ilmiöiden lisääntyminen. Tutkimus kuvaa miten ihmisten kulutuskäyttäytyminen muuttuu heidän kohdatessaan arjessaan joko poikkeukselliseen kuumuteen tai pakkaseen. Tutkijat käyttivät suuren kiinalaisen maksujärjestelmän UnionPayn keräämiä kulutustietoja arvioidakseen säätilan yhteyttä 2013 ja 2018 välillä tapahtuneisiin käyttäytymisen muutoksiin. Yhteensä tämä tarkoitti yli 5,5 biljoonan euron rahaliikenteen seurantaa Kiinan 283 suurimmissa kaupungeissa. He havaitsivat poikkeuksellisella kuumuudella ja kylmyydellä olevan suora välitön kulutusta laskeva vaikutus. Lisäksi tämä vaikutus oli voimakkainta niissä kaupungeissa, joissa tämä poikkesi keskimääräisestä säätilasta (t.s. kylmimmillä seuduilla helteet aiheuttivat selkeämmän kulutuksen hidastumisen, kun taas kuumimmilla seuduilla samanlaisen vaikutuksen aiheutti kylmä sää). Tarkalleen ottaen lämpötilan ylittäessä n. 30 astetta seuraavan kymmenen päivän aikana ihmiset käyttivät päivittäin keskimäärin 5,9% vähemmän rahaa. Samoin, sään laskiessa alle -12 pakkasasteen kulutus laski päivittäin 3,2%. Seuraavaksi tutkijat rakensivat ennusteen kulutuskäyttäytymisestä perustuen maltilliseen ja merkittävään ilmastonmuutosennusteeseen. Vuosisadan loppuun mennessä he arvioivat maltillisen ilmastonmuutosennusteen toteutuessa kulutuksen laskevan vuosittain n. 0,37% ja merkittävän ennusteen toteutuessa 0,86%. Lopuksi he pyrkivät mallintamaan sopeutumista muuttuviin ilmasto-olosuhteisiin, jonka he arvioivat pitkällä aikavälillä lähes poistavan ääri-ilmiöiden vaikutuksen kulutuskäyttäytymiseen.

Julkaisu: Lai, W., Li, S., Liu, Y., & Barwick, P. J. (2022). Adaptation mitigates the negative effect of temperature shocks on household consumption. *Nature Human Behaviour*, 6, 837–846.

Linkki: <https://doi.org/10.1038/s41562-022-01315-9>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Tutkimusartikkeli

Tutkijan kommentti: Kulutuskäyttäytyminen on merkittävässä roolissa kasvihuonepäästöjen synnyssä. Verrattain vähän kuitenkin tiedetään miten kulutus ja kokemukset sää ääri-ilmiöistä—jotka ovat ilmastonmuutoksen seurauksen merkittävästi yleisempiä—ovat yhteydessä toisiinsa. Tämän tutkimuksen vahvuus on sen laaja usean vuoden kulutuskäyttäytymisen kattava aineisto. Se kuvaa merkittäviä muutoksia kansalaisten kulutuskäyttäytymisessä tavalla, jolla on myös kansantaloudellisia vaikutuksia. Heidän ennusteensa mukaan yksilöt kuitenkin sopeutuvat sään ääri-ilmiöihin tavoilla, jotka eivät johda todennäköisesti laajoihin kulutuksen vähenemisiin. Näiden mallinnusten suhteen on kuitenkin hyvä huomioida niiden sisältävän merkittävän määrän perusteltuja, mutta hauraita oletuksia, joten mallinnuksia kannattaa tulkita varoen.

7.4 Miten kommunikoida uusiutuvasta energiasta yli poliittisten rajojen

Tiivistelmä: Mikä on paras tapa kommunikoida uusiutuvan energian mahdollisuuksista ja todellisuudesta? Framing tai kehystäminen tarkoittaa sitä miten asiasta puhutaan ja mitä näkökulmia ja todellisuuksia siitä puhuttaessa huomioidaan. Aiemmasta tutkimuksesta tiedetään framing vaikuttavan uusiutuvien energiamuotojen kannatukseen, mutta Gustafsonin ja kollegoiden tutkimus on ensimmäinen, joka tarkastelee kolmen eri kehyksen vaikutusta uusiutuvien energiamuotojen kannatukseen huomioiden poliittisen ideologian (Yhdysvalloissa toteutetussa tutkimuksessa tarkoittaen demokraatti- tai republikaanipuolueen kannatusta) sekä seuraten vaikutuksen säilymistä kolmen viikon ajan. Tutkimuksessa 2891 amerikkalaista sai joko taloudellisia säästöjä, kansantalouden ja työllisyyden kasvua, tai ilmastonmuutoksen hillitsemisnäkökulmaa korostavan viestin. Sekä demokraattien että republikaanien kannattajien joukossa taloudellinen säästö oli vaikuttavin kehystys. Tämä vaikutus oli sekä välitön että pysyi merkittävänä seurantajakson ajan. Kaikkien viestien osalta vaikutus laski ensimmäisen kymmenen päivän aikana n. 50% jonka jälkeen lasku tasottui. Poliittisen ideologian vaikutus oli pieni. Korkeimmillaan se oli ilmastonmuutoskehyksen jossa 10 päivän seurantapisteessä republikaanien kannattajien ilmaisema tuki laski keskiarvoltaan jopa alle lähtötason, siinä missä demokraattien kannattajien osalta puhuttiin pienestä tai keskiuuresta positiivisesta vaikutuksesta. Tutkijat tarkastelivat myös viestien vaikutusta politiikkatoimien kannatukseen. Taloudellisten säästöjen kehys lisäsi uusiutuvien energiamuotojen tukevien politiikkatoimien kannatusta sekä republikaanien että

demokraattien ryhmissä. Kansantalouden ja työllisyyden painottaminen lisäsi kannatusta vain republikaanien osalta, ja ilmastonmuutoskehys ei vaikuttanut millään tavalla.

Julkaisu: Gustafson, A., Goldberg, M. H., Bergquist, P., Lacroix, K., Rosenthal, S. A., & Leiserowitz, A. (2022). The durable, bipartisan effects of emphasizing the cost savings of renewable energy. *Nature Energy*, 7(11), 1023–1030.

Linkki: <https://doi.org/10.1038/s41560-022-01099-2>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Tutkimusartikkeli

Tutkijan kommentti: Enenevästi polarisoituvassa yhteiskunnallisessa keskustelussa on tärkeää ymmärtää miten kommunikoida tutkimukseen perustuvaa tietoa tai toteutettuja politiikkatoimenpiteitä tavalla joka tavoittaa mahdollisimman monta kansalaista. Tämä tutkimus tuo ilmi mahdollisesti yllättäviäkin näkökulmia siitä mitkä tekijät tavoittavat kansalaiset poliittisesta näkökulmasta riippumatta. Tutkimus alleviivaa ilmiötä, jossa yhteinen keskustelupinta kansalaisten kesken löytyy arjen kannalta merkityksellisistä tekijöistä, jotka välttävät mahdollisesti ideologisesti tai arvolutautuneet näkökulmat, jotka saattavat usein kuulua näitä arkisia näkökulmia voimallisemmin

7.5 Käyttäytymistieteiden sisällyttäminen ilmastotutkimukseen ja käytännön toimenpiteisiin

Tiivistelmä: Merkittävä osa hiilipäästöistä on ihmisten valintojen seurausta. Artikkelin nostaa esiin historiallisen kehityskulun siitä, miten käyttäytymistieteet olivat aluksi ilmastotieteen ja ilmastokysymyksiin liittyvien politiikkatoimien osalta merkityksellisessä roolissa, mutta ajautuivat kuitenkin sivustaseuraajan rooliin. Käyttäytymistieteiden

noustessa merkittävään rooliin julkishallintoa ja politiikkatoimia, sekä ihmisen käyttäytymisen roolin merkityksellisyyden korostuminen ilmastonmuutoksessa ovat jälleen tuoneet käyttäytymistieteet osaksi keskustelun etulinjoja. Fischhoff kuvaa kolme keskeistä mahdollisuutta vaikuttavalle käyttäytymistieteen soveltamiselle: 1) käyttäytymistieteellisen tutkimustiedon tuottaminen tai kääntäminen sellaiseen määrälliseen muotoon, että sitä voidaan paremmin hyödyntää ilmastonmuutosta mallintavissa työkaluissa; 2) Lisätä päätöksenteon ja ilmastoon liittyvän tutkimuksen välistä vuoropuhelua korostan tutkimuskysymysten ja -tulosten käytännöllistä painoarvoa; 3) kohdistaa käyttäytymistieteellisen näkökulman myös päätöksentekoprosessiin itseensä ja pyrkien ymmärtämään siihen liittyviä inhimillisiä vaikuttimia.

Julkaisu: Fischhoff, B. (2021). Making behavioral science integral to climate science and action. *Behavioural Public Policy*, 5(4), 439-453.

Linkki: <https://doi.org/10.1017/bpp.2020.38>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Artikkel

Tutkijan kommentti: Käyttäytymistieteiden rooli niin ilmastonmuutoksessa kuin politiikkatoimissakin on vaihdellut. Puhuttaessa ilmastonmuutoksesta, johon tarkoituksenmukainen reagoiminen vaatii merkittävää käyttäytymisen muutosta, on tärkeää kohdistaa katse tieteenaloihin, jotka erityisesti tutkivat ihmisten käyttäytymistä osana monimutkaisia järjestelmiä ja sosiaalisia todellisuuksia. Artikkel luo poikkeuksellisesti historiallisen näkökulman käyttäytymistieteiden rooliin, jättäen kuitenkin auki kysymyksiä muista historiallisista tai poliittisista muutoksista jotka selittävät tieteenalan näkyvyyden vaihtelua. Se kuvaa myös laajemmin tilannetta, jossa akuutin kriisin (esim. öljykriisin) poistuessa myös tärkeät taustalla vaikuttavat tekijät ja niiden ymmärtäminen jäävät toissijaisiksi. Tällöin riskinä on tiedon kasaantumisen ja sen tarkoituksenmukaisen käytön rapautuminen, joka saattaa seuraavan kriisin iskiessä jälleen näkyä paluuna aiemmin havaittujen peruskysymysten äärelle.

8 Digitaalinen turvallisuus

Tutkija: Mirva Salminen (Norjan Arktinen Yliopisto UiT, Aalto-yliopisto)

Tämän katsausosion kirjoittaja: Mirva Salminen. Aineiston keruu: Sari Latvanen (Aalto)

Artikkelit on nostettu laajemmasta, kirjallisuuskatsausta varten kootusta aineistosta Aalto-yliopistossa meneillään olevaa Kyberturvallisuuden kansalaistaitojen opettamisen Euroopan unionin alueella tutkimuksen, verkkokoulutuksen ja pelillistämisen avulla -hanketta varten. Hankkeessa tutkitaan EU-kansalaisten kyberturvallisuustaitojen opettamisen nykytilaa sekä rakennetaan koulutuspaketti vahvistamaan kansalaisten kyberturvallisuustaitoja koko unionin alueella.

8.1 Parhaiden käytänteiden viitekehys lasten ja nuorten nettiturvallisuuskoulutukseen

Tiivistelmä: Artikkelit vastaa kysymykseen mitkä ovat avaintekijät lasten ja nuorten nettiturvallisuuden koulutuksessa. Tavoitteena on kehittää yleinen nettiturvallisuuden opettamisen viitekehys, joka keskittyy haittojen estämiseen ja hyvinvoinnin edistämiseen sen sijaan, että se painottaisi lasten ja nuorten osaamis- ja taitotarpeita digitaalisessa ympäristössä. Viitekehysten avaintekijät ovat: (1) opiskelijoiden oikeudet ja velvollisuudet: koulutus perustuu oikeuksien ja velvollisuuksien tunnistamiseen, tunnistamiseen ja ymmärtämiseen, (2) resilienssi ja riski: koulutus kehystää teknologian käytön positiivisesti samalla kun se lisää tietoisuutta tekijöistä, jotka vähentävät tai lisäävät riskiä, (3) tehokkaat, koulun yhteiset lähestymistavat: lähestymistavoilla edistetään opiskelijoiden hyvinvointia ja vähennetään haittoja, (4) integroitu ja yksityiskohtainen opetusohjelma: koulutus lisää tietoja ja taitoja horisontaalisesti, sisältää niin teknisiä kuin inhimillisiä tekijöitä ja kehittää opiskelijoiden kykyä soveltaa oppimaansa käytäntöön sekä (5) jatkuva kehittäminen arvioinnin kautta ja näyttöön perustuen.

Julkaisu: Walsh, K. et al. (2022). Best Practice Framework for Online Safety Education: Results from a rapid review of the international literature, expert review, and

stakeholder consultation. International Journal of Child-Computer Interaction, 33, 100474.

Linkki: <https://doi.org/10.1016/j.ijcci.2022.100474>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Monimenetelmällinen tutkimus, jossa yhdistetty kirjallisuuskatsaus (rapid reviews) sekä asiantuntija-arviointi ja sidosryhmäkonsultaatio

Tutkijan kommentti: Australiassa tehty tutkimus, joka käy läpi useita eri tietolähteitä koostaakseen ne yhteiset tekijät, joita lasten ja nuorten kyberturvallisuuskoulutuksissa on. Keskeistä artikkelissa on havainto siitä, ettei kyberturvallisuutta tulisi koulutuksessa eristää omaksi alueekseen vaan yhdistää luontevasti osaksi muuta oppimista sekä lasten ja nuorten kokemusmaailmoja. Pelkän vastuuttamisen ja taitojen opettamisen sijaan tulisi pyrkiä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen. Ajatus on hyvä pitää mielessä myös Suomessa, kun kyberturvallisuuden koulutussisältöjä kehitetään edelleen. Tutkimusta on kritisoitu mm. siitä, ettei se osallistanut lapsia ja nuoria viitekehyksen suunnitteluun.

8.2 Digitaalinen kansalaisuus nuorten itsensä kuvaamana

Tiivistelmä: Nuorten nettikäyttäytymisen yhteydessä digitaalista kansalaisuutta ja kyberturvallisuutta käytetään usein synonyymeina. Keskustelussa nuorten oma ääni on jäänyt kuulumattomiin; sen sijaan nuoret on ymmärretty passiivisiksi, haavoittuviksi ja aikuisten ohjauksen tarpeessa oleviksi 'melkein-kansalaisiksi'. Myös koulujen kyberturvallisuuskäytännöistä puuttuu yhteys nuorten yleisempään sosiaaliseen kokemukseen eivätkä ne huomioi sitä, miten nuoret hallitsevat internetin käyttöön liittyviä riskejä omilla tavoillaan. Artikkelikartoittaa nuorten omaa ymmärrystä kansalaisuudesta digitaalisessa ympäristössä kysyen, miten nuoret käsitteellistävät digitaalisen kansalaisuuden ja kyberturvallisuuden, hyödyntävät teknologian avaamia mahdollisuuksia ja omaksuvat teknologian osaksi arkipäiväänsä. Nuorten kirjoittamissa tarinoissa kyberturvallisuus liittyi nettikiusaamiseen ja pahantahtoiseen vuorovaikutukseen, digitaalisen jalanjäljen pitkäaikaisvaikutuksiin, turvattoman nettisisällön näkemiseen, netissä

saalistamiseen sekä teknologian hyötyihin, ml. ohjeistus turvalliseen nettikäyttäytymiseen. Kirjoittajien mukaan nuorten negatiivissävytteiset tarinat saattavat kuvastaa aikuisten huolien heijastumista nuorten kokemukseen, vaikka positiivisempi kokemus digitaalisesta kansalaisuudesta olisi myös mahdollinen.

Julkaisu: Black, R. et al. (2022). In their own words: 41 stories of young people's digital citizenship. *Learning, Media & Technology*, 47(4), 524–536.

Linkki: <https://doi.org/10.1080/17439884.2022.2044848>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Kvalitatiivinen tutkimus, jonka aineisto on kerätty nuorten kanssa pidetyissä työpajoissa (puolistrukturoidut kohderyhmähaastattelut ja nuorten kirjoittamat tarinat skenaarioiden pohjalta).

Tutkijan kommentti: Australiassa tehty tutkimus, joka nostaa esiin tärkeän huomion: lasten ja nuorten, ehkä myös ikääntyneiden, kohdalla kyberturvallisuus- ja/tai kansalaistaitokoulutuksen kohderyhmiä ei ole osallistettu käsitteiden määrittelyyn tai koulutuksen suunnitteluun. Siten lapsille ja nuorille kohdistettu kyberturvallisuuskoulutus ei välttämättä vastaa heidän kohtaamiinsa haasteisiin tai vahvista heillä jo olevia taitoja itsensä ja toisten suojaamiseen digitaalisessa ympäristössä. Ajatus on hyvä pitää mielessä myös Suomessa, kun kyberturvallisuuden koulutussisältöjä kehitetään edelleen.

8.3 Mistä digitaalisista teknologioista ikääntyneet ovat kiinnostuneet?

Tiivistelmä: Ikääntyneet ottavat uusia teknologioita käyttöön hitaammin kuin muu väestö. Vähän on kuitenkin tutkittu sitä, mistä digitaalisista teknologioista ikääntyneet ovat kiinnostuneet ja miksi. Artikkelissa käydään läpi opiskelijapäiväkirjoilla tuotettua dataa, joka kuvaa millaisten teknologioiden käyttöön ikääntyneet pyysivät apua ja ohjeistusta korkeakouluopiskelijoilta ylisukupolvisessa palveluoppimishjelmassa. Ikääntyneet olivat kiinnostuneet erityisesti kahdeksasta teemasta: laitteiden ja ohjelmien perustoiminnot, yhteydenpito, asioiden järjestäminen, vapaa-aika, valokuvien hallinta,

tuottavuus, varallisuuden hallinta ja terveys. Suurin osa avunpyynnöistä koski perustoimintoja, kosketustoimintoja, tilien luomista, salasanojen luomista ja uudelleen asettamista sekä kyberturvallisuuden perusteita, ml. yksityisyyden hallinta. Sen ymmärtäminen, mistä digitaalisista teknologioista ikääntyneet ovat kiinnostuneet ja millaisia haasteita he niiden käytössä kohtaavat auttaa niin teknologioiden suunnittelussa ja niiden käytön lisäämisessä kuin ikääntyneiden digitaalisen kyvykkyyden nostamisessa. Ikääntyneiden osalta se lisää heidän osallisuuttaan digitalisoituneessa yhteiskunnassa.

Julkaisu: LoBuono, D. L. et al. (2019). Older adults learning technology in an inter-generational program: Qualitative analysis of areas of technology requested for assistance. *Gerontechnology*, 18(2), 97–107.

Linkki: <https://doi.org/10.4017/gt.2019.18.2.004.00>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Narratiivinen analyysi opiskelijapäiväkirjoilla kerätystä datasta ylisukupolvisessa palveluoppimisohjelmassa.

Tutkijan kommentti: Yhdysvalloissa tehty tutkimus, jonka tulokset ovat kuitenkin yleistettävissä, sillä ikääntyneiden teknologian käyttöön liittyviä kiinnostuksen kohteita ja oppimistarpeita on tutkittu verrattain vähän. Tämä käyttäjäryhmä kuitenkin kasvaa koko ajan eivätkä he kotikäyttäjinä ole välttämättä saaneet esim. kyberturvallisuuskoulutusta missään muodossa. Turvallisuuden näkökulmasta perusteiden opettaminen voisi olla hyödyllisintä sellaisten digitaalisten teknologioiden yhteydessä, joiden käyttämisen oppimiseen ikääntyneillä on mielenkiintoa.